

Figueroles d'Alcalatén

els orígens

Estudiant: Raquel Cano Bagán.
Tutor: Vicent García Edo.

Projecte Final de Grau - Graduat Universitari Sènior

Curs - 2019 - 2020.

 UNIVERSITAT
JAUME I
Universitat per a Majors

Figueroles d'Alcalatén

Els orígens

Figueroles d'Alcalatén

Els orígens

Raquel Cano Bagán

Projecte de Final de Curs 2019-2020

Professor tutor: Vicent Garcia Edo

Universitat per a Majors
Universitat Jaume I. Castelló

2020

Agraïments

Aquest llibre és un homenatge al meu poble,
Figueroles d'Alcalatén, on estan les meues arrels

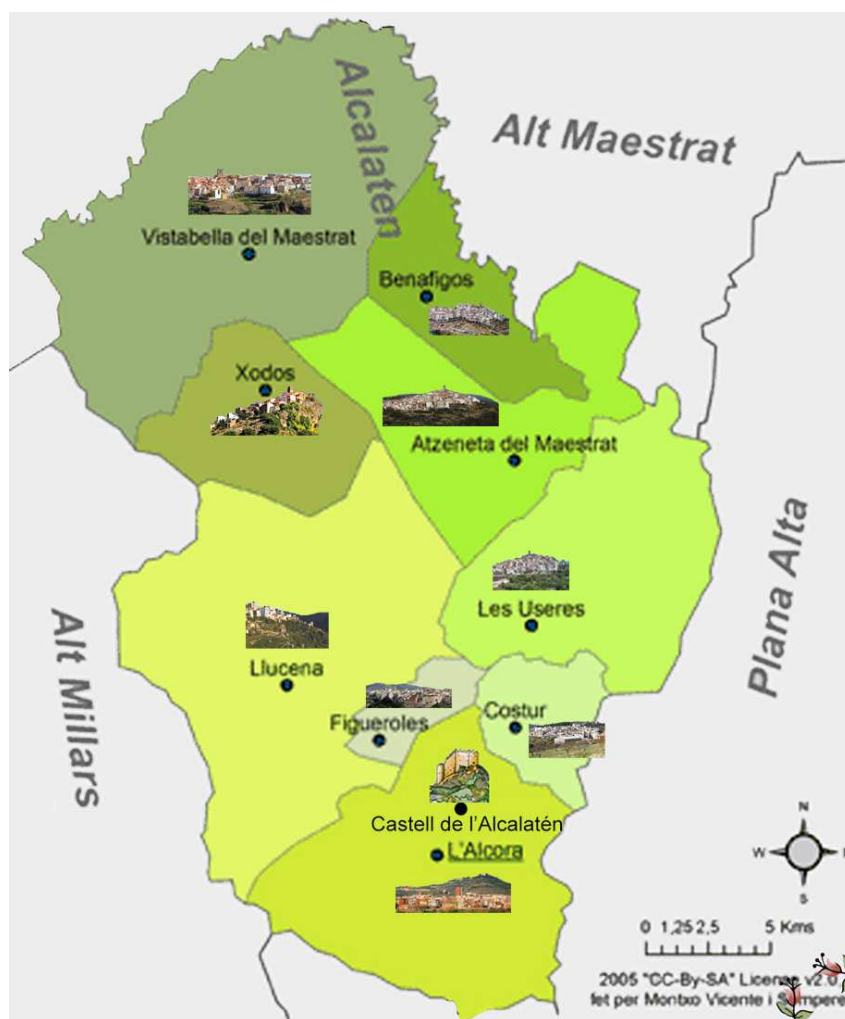
Vull donar les gràcies a Amadeo Porcar i Hueso,
a Carmen Reboll Gil, i a Raül Cano, per la seua ajuda

ÍNDIX

Situació de Figueroles dins de la comarca de l'Alcalatén	6
Concòrdia de la partició del terme del poble de l'Alcalatén (1418)	10
Separació de les esglésies de Figueroles i Lluçena (1602)	21
Figueroles municipi independent de Lluçena (1726)	25
Figueroles d'Alcalatén	26
Cens actual	31
Plànol del terme de Figueroles i dels seus masos i molins	33
Masos i molins	34
Església, altars i campanar	38
Ermita del Santíssim Crist del Calvari: història i llegenda	52
Gojos al Santíssim Crist del Calvari	55
Festes i tradicions	56
Llocs emblemàtics	66
Gastronomia	67
Balls típics	69
Vocabulari	71
Fills il·lustres	78
Conclusió	79
Bibliografia	80

SITUACIÓ DE FIGUEROLES DINS DE LA COMARCA DE L'ALCALATÉN

Figueroles d'Alcalatén pertany a la comarca de l'Alcalatén (paraula que procedeix etimològicament de l'àrab "Alkala 'tain" que vol dir "Els dos Castells"), un castell és el de l'Alcalatén situat prop de l'Alcora i l'altre podria ser el de Llucena, encara que no hi ha documentació sobre aquest tema. La comarca té una extensió de 649 km². i es desenvolupa al peus del pic del Penyagolosa, lloc emblemàtic per a la comarca i per al País Valencià, amb una altura de 1813 per damunt del nivell del mar. La comarca limita al nord amb l'Al Maestrat i l'Aragó, a l'est amb la Plana Alta, al sud amb la Plana Baixa i a l'oest amb l'Alt Millars.

La comarca està composta per l'antiga Tinença de l'Alcalatén, formada pels següents pobles i al·lindaments: l'Alcora, Llucena, Costur, Figueroles, Les Useres, Xodos,

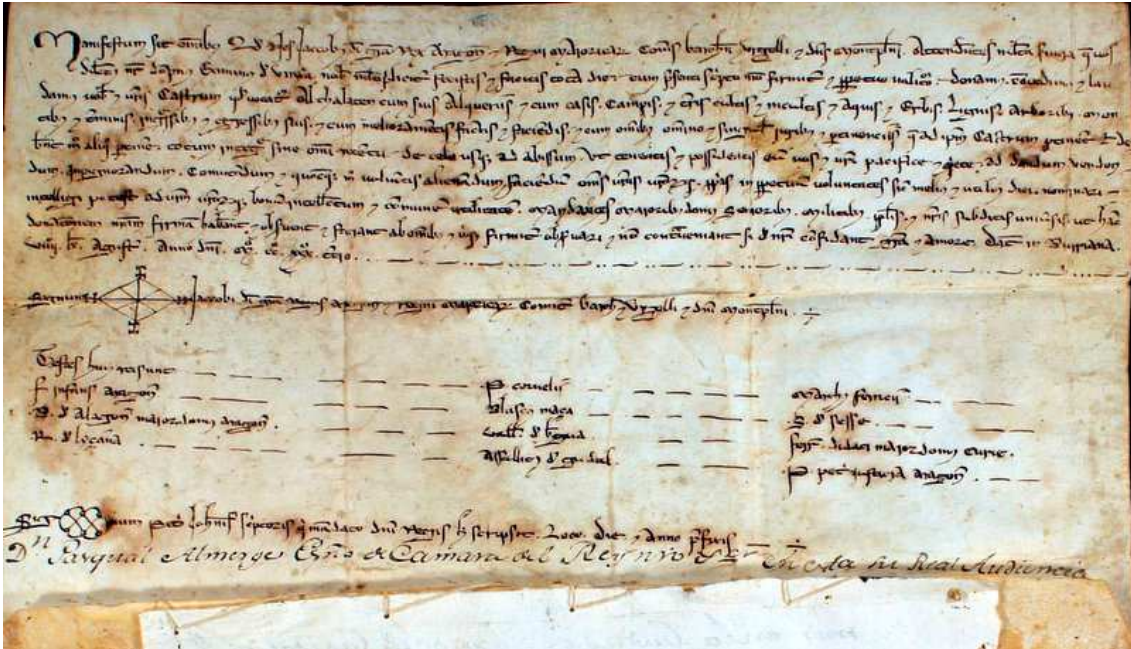
Araia, La Foya, Torrocelles i Benagualit (actualment desaparegut després de l'expulsió dels moriscos l'any 1609), i tres pobles pertanyents a l'antiga Tinença de Culla (que era de l'orde militar de Montesa): Vistabella, Atzeneta del Maestrat i Benafigos). La comarca va ser feu de la Casa aragonesa dels Urrea fins a 1798, any que va passar a la Casa Ducal de Híjar, fins l'any 1811, quan va quedar abolit el feudalisme.

El Castell de l'Alcalatén és de tipus roquer i planta triangular, no sobrepassa els 200m, està situat en una muntanya de 370m, que és la de Sant Cristòfol. És una fortalesa d'arquitectura islàmica, que van construir els musulmans sobre ruïnes romanes segons demostren les restes arqueològiques conegudes. No hi ha documentació històrica de les civilitzacions que han passat al llarg dels temps prehistòrics i de l'edat del Bronze, però sí que hi ha vestigis de jaciments íbers pertanyents a la tribu dels "Iercavons" com les restes del Castellar, el Tossalet i l'Abric de la Penya-roja en la Traguanta (anomenem íbers als pobles que habitaven la part oriental de la Península Ibèrica entre els segles VI i II abans de la nostra era). Després van passar els romans, els visigots, que es van mantindre fins que els musulmans conquistarem estes terres a partir de l'any 711 d.C. Els musulmans vivien en alqueries (alqueria ve de l'àrab al-gàrga "el poble" o "llogaret, i solien estar formades per una casa principal, dedicada a treballs relacionats amb l'agricultura i la ramaderia, molt propi de totes les terres d'Al-Andalus). A vegades estes construccions estaven situades lluny d'una població. Els musulmans van estar per les nostres terres cinc segles fins la conquesta de la comarca i del conjunt del regne de València pels exèrcits del rei Jaume I d'Aragó (1208-1276).

Aquest rei va concedir al noble aragonès Ximén d'Urrea el domini sobre tot el territori del Castell d'Alcalatén, el dia 24 de Juliol de 1233, en un document conegut a

través de còpies des de fa més d'un segle, però ara fa poc que José Rubio Miguel, historiador de les Useres, va trobar el pergamí original, que es conserva a l'Arxiu Històric Provincial de la ciutat de Saragossa, i es pot considerar la carta fundacional de tots els pobles del territori amb el nou domini cristià.

La família Urrea va mantenir el Castell d'Alcalatèn com una de les possessions més preades del seu patrimoni, i el 31 de desembre de 1305 D. Juan Ximénez d'Urrea, que era besnet del primer senyor, va atorgar una nova carta de poblament, a la pobla de l'Alcalatén, que a partir d'aquell moment portaria el nom d'Alcora, tot i que també afectava les aldees del seu entorn més pròxim. Ho va fer a furs i costums d'Aragó, a favor d'onze homes, amb la condició de portar 110 pobladors més i reservant part de les terres per als moros que vullgueren romandre en la vila. Els pobladors d'Alcora, i en general els de tota la Tinença d'Alcalatén eren aragonesos i catalans, com no podia ser d'altra manera, per raons de proximitat geogràfica.

Pel que fa a la localitat de Figueroles, i segons es pot llegir als documents dels arxius parroquials, les primeres famílies que van repoblar el lloc van ser els Bernat, Bagán, Porcar, Agut, Gozalbo, Garcia, Ortells, Ahis, Xiva i Villalonga.

A mitat del segle XIV, Figueroles va aconseguir l'autorització del bisbe de Tortosa per a la construcció d'una xicoteta església, o ermita, dedicada a Sant Mateu, així com cementeri propi. La primera notícia documental que tenim d'ella és una sentència arbitral donada en Villaviciosa el 8 de Maig de 1383 pel cardenal Pedro de Luna (el futur Papa Luna), sobre els delmes que les esglésies del senyoriu de l'Alcalatén havien de pagar-li a la diòcesi de Tortosa.

El 18 de Juny de 1418, després de diverses disputes entre l'Alcora i Lluçena pel repartiment de les terres, trobant-se en l'Alcora D. Pedro Ximénez d'Urrea i Pérez de

Heredia, II Vizconde de Rueda i VIII senyor de l'Alcalatén, es va redactar la concòrdia de la partició del terme de la Pobla de l'Alcalatén, entre l'Alcora i Llucena. El document es va redactar i signar en "l'alqueria de Figueroles" segons consta en la part final del mateix.

La sentència arbitral es va publicar, una volta transcorregut un temps més que prudencial d'espera, per veure si les parts es posaven d'acord, cosa que no va ocórrer. D'acord amb el text dels jutges, la partició es va fer d'aquesta manera: $\frac{3}{4}$ parts es van atribuir a l'Alcora, així com la possessió dels següents pobles i masies: La Foia, Costur, Collado, Araia i els Masos del Molí. Figueroles va ser assignada a Llucena, juntament amb les masies de Les Torroselles, Benagualit i el Mas de Moro, que venien a representar en total $\frac{1}{4}$ del conjunt del territori en disputa.

Ho veurem tot seguit, a través de la lectura del document, arribat als nostres dies i escrit en valencià, com solia fer-se en molts documents notariais, quan no s'escrivia en llatí, que era la llengua habitual dels notaris de l'època.

CONCÒRDIA DE LA PARTICIÓ DEL TERME DEL POBLE DE L'ALCALATÉN (1418)

Com acabem e dir, amb els pas del temps, dins del terme general del castell de l'Alcora, els dos pobles que més van créixer van ser l'Alcora i Llucena, fins el punt que el lloc del castell mateix, per la seua ubicació, va deixar de tindre importància, i això va provocar que per raons diverses aquests dos pobles entraren en disputa, per veure quin es convertiria en principal d'aquell antic territori.

L'any 1418, i per tal de donar solució a un problema que es perpetuava, les parts es van sotmetre a l'autoritat de don Pedro Ximénez de Urrea, que era en aquells moments senyor de l'Alcalatén, el qual amb l'assessorament dels seus juristes, va promulgar el text per a la concòrdia de les parts enfrontades, actualment conservat a l'Arxiu Històric de Llucena, i adaptat per a facilitar la seua lectura, per Amadeu Porcar i Hueso i Josep Vicent Garcia Tomàs).

DOCUMENT

En nom del nostre Senyor Jesucrist i de la gloriosa Verge Maria, la seua Mare. Amen.

Nós En Pere Ximenéz d'Urrea, senyor del Vescomtat de Roda i de la Tinença de l'Alcalatén, estant personalmente en el lloc nostre de l'Alcora. Atenent i considerant els justícia, jurats i prohoms del lloc de l'Alcalatén, han suplicat a nós una i moltes vegades, que nós deguésem ajustar el dit lloc de l'Alcalatén i terme d'aquell, volguéssem nós a Llucena o al dit lloc de l'Alcora; i la raó era, com el dit lloc de l'Alcalatén de gran temps ençà era vingut a gran disminució, o a final de població, en tant que en pocs pagesos homes era romasa (aturada) la seua població, en així, que per cap manera els càrrecs ja imposats sobre el dit lloc, així propis com pel senyor, carregats per aquells pobladors, que hui i són, no poden ser suportats ni duts, ans convenen aquells demolir, gresaxar (tapar) el dit lloc i terme d'aquell, i ses cases; suplicant a nós que en la dita suplicació i població del dit lloc, i terme d'aquell, volguéssem veure i entendre com molt redundàs, i tornàs en grant profit, honor i utilitat nostra i dels nostres pagesos.

Que totes les dites coses i altres són moltes, i més llargament contingudes en la dita suplicació; la qual a nós fou feta de paraula pels dits prohoms una i moltes vegades, I nós, atesa la dita suplicació i aquella ben vista i reconeguda; i feta plena informació dels dits prohoms i també dels prohoms de consells d'altres llocs de la dita tinença, i de altres procuradors i alcaïds, als quals la guarda, protecció, règim i custòdia dels dits llocs era i és a-çò manada, per la nostra absència, proveïm en les dites coses en la forma següent:

Et nós dit En Pere, senyor desús dit (dalt nomenats ja pel seu nom), vistes les dites coses plenament, i la clamor dels prohoms del dit lloc apel·lem i manem als prohoms dels llocs desús dits de Llucena i l'Alcora, a-çò missatgers llurs fossen puntuals. Nós amb ple poder, com ja en temps passats de les dites coses s'hagués ja entreparlat entre nós i els dits consells, açò és per tractar, ordenar i finir, com per

quina forma el dit lloc de l'Alcalatén, i terme d'aquell fos unit i ajustat als dits llocs de Llucena i de l'Alcora.

En així que en el punt dia d'avui, que era diumenge dia 18 de Juny de l'any 1418, foren tramesos i davant nós ajustats en el dit lloc nostre de l'Alcora.

Per part de Llucena els honrats En Domènec Vilagrassa, jurat, En Pere Gozalbo, En Guillem Sala i En Domènec Sala, prohoms del dit lloc, i per part de l'Alcora els honrats Domènec Porcar, justícia, Arnau Forés i En Pere Pinós, jurats del dit lloc, e molts i altres prohoms del dit lloc, tots ajustats en l'habitatge de N'Alfons de Pastor, nós proposats suplicant a nós, que segons sèrie i tenor dels dits capítols, nós deguéssim de partir avenir i ajustar el dit lloc de l'Alcalatén, i terme d'aquell, per tal, que en temps esdevenidor cadascú dels dits llocs de Llucena i de l'Alcora, prenguéssim i conegués sa part, i fos regida per costum i llevar danys i debats entre els dits llocs.

Els quals capítols són del tenor següent:

En nom de Déu siga, i de la seua beneïta gràcia. Amen.

Capítols fets i ordenats pels honrats justícies, jurats, prohoms i consellers dels llocs de Llucena i de l'Alcora, sobre l'ajustament i únicament del terme de l'Alcalatén, que els dits llocs, amb voluntat del noble senyor En Pere Ximénez d'Urrea, senyor de la Tinença del'Alcalatén, dins la qual Tinença és constituït el terme del dit poble de l'Alcalatén, annexionant i ajustant als termes dels dits llocs, sota la forma i continència dels capítols escrits, suplicant a vós dit noble Senyor, que aquells vulgueu confirmar, segons sa sèrie i tenor.

I.- Primer, que dits consells i universitats dels dits llocs demanen i pregunten, que els siga donat i deixat el terme i lloc de l'Alcalatén a perpetuïtat, íntegrament, sense cap disminució, amb totes les alqueries, masades, terres i territoris, així de regadiu com de secà d'aquell, com es prefixen pendre aquell amb tots els deutes, càrrecs i censals, que la universitat i lloc del dit Alcalatén al present deu, per fets propis del dit consell i no pas dels singulars (persones individuals), sinó que els singulars alguns del dit lloc i terme d'aquell deuen i deuran alguns deutes, i el consell siga obligat, que aquells dins breu temps l'hagen pagat, enfranquit, de manera, que el dit consell siga franc de pagament al mateix temps. I que ans que el dit fet siga tancat i finat, el dit consell del dit Alcalatén, haja de dir i declarar quins dels deutes el dit consell deu per fets dels singulars, i que aquells no siguen tinguts en compte i llevats, segons dejús.

Plau al dit noble Senyor, però reservant ací la seua devesa de la Foia de l'Alcalatén, en la forma i manera, que d'ací arrere ha acostumat; i així mateix reserva els bovalars de Figueroles, Araia, Alcalatén i Costur, a conveniència dels habitants de les dites alqueries, així com antigament s'ha acostumat.

II.- També que els dits llocs de Llucena i de l'Alcora prenent el dit terme de l'Alcalatén, tenen totes aquelles llibertats, privilegis, emprius, franquesses i drets que els pobladors veïns, prohoms i habitants del dit lloc i terme de l'Alcalatén, en temps passats tenien i de present tenen, així d'emprius, bovalars i deveses, com en altra manera.

Plau al Senyor, però reserva ací la devesa abans dita, i a les dites alqueries e·ls bovalars, així com abans han acostumat.

III.- També, que els dits llocs de Lluçena i de l'Alcora els seus justícies i jurats, per aquells tinguen tota aquella jurisdicció alta i baixa, pura i mixta, i coneixença i determinació, en el dit terme de l'Alcalatén, que els pobladors i habitants en el dit Alcalatén tenien i tenen, i a ells fou donada pels senyors avanpassats i per furs, i per observances del Regne d'Aragó. La qual jurisdicció sigua unida amb les jurisdiccions dels dits llocs, açò és l'Alcora, amb la part que li pertocarà en el terme del dit Alcalatén, i Lluçena amb l'altra part que li pertocarà en el dit terme e-ls justícies. Però cadascú en la jurisdicció tinguen i determinen les qüestions, que davant llur exàmen vindran dels homes del dit lloc, així pròpiament, com els altres homes veïns dels dits llocs, i puguen fer els dits consells sobre açò cadascú en sa jurisdicció, totes aquelles coses, estatús, establiments i ordenacions, que als dits consells plaurà i ben vist sirà.

Plau al dit Senyor, segons ha acostumat en temps pasats, no llevant res a sa Senyoria.

IV.- També, que si els bovalars de les dites alqueries seran sobrats grans, que aquells siguen en petits, a consciència dels prohoms dels dits llocs, cadascú en sa jurisdicció, amb persona del Senyor.

Plau al dit Senyor.

V.- També, que els dits llocs tinguen i pervinguen i reben la primícia del dit lloc i terme d'Alcalatén, amb tots aquells privilegis, drets i llibertats que al dit lloc de l'Alcalatén ja siga. Açò és, cadascú en sa jurisdicció de la part que els pertocarà a cadascun lloc en el dit Alcalatén, i aquella puguen distribuir i convenir en aquelles coses que del dit Alcalatén podien i han acostumat distribuir, i per privilegis podien i poden fer.

Plau al Senyor, segons han acostumat, de la primícia. Però en el sosteniment i refer de l'església, campanes i altres coses de dita església del dit Alcalatén, tenen que pagar els dits llocs, per sou i per lliura, segons cadascú pren dels dits llocs i del terme de l'Alcalatén.

VI.- També, que els dits llocs de Lluçena i de l'Alcora, segons pel prenimement o ajustament del terme de l'Alcalatén, no siguen tinguts ni obligats a tenir ni sostenir el Castell de l'Alcalatén, ni un ni l'altre d'aquells, ni salari d'alcaïds, sinó en el que és acostumat d'ací arrere i no més.

Plau al Senyor, segons han acostumat els veïns de l'Alcalatén, açò és, que en temps de guerra l'alcaïd i els dits llocs tinguen que guardar el dit castell cadascun lloc, segons el valor que pendrà del dit terme.

VII.- També, que les hortes i terres de regadiu del terme de l'Alcalatén i alqueries d'aquell, així com Figueroles, Araia, Santgils, Regatell (La Foia), totes les rafals (cases de camp amb un tros de terra) i Costur, i altres regadius del terme de l'Alcalatén, tinguen ses aigües i usos d'aquelles, així com han acostumat i usat d'ací arrere.

Plau al Senyor, però que els homes de Figueroles agafen i tinguen les sèquies ben murades i netes, en tal manera que les aigües sense embaràs (destorb) puguen córrer, i que així mateix hagen de acavallonar les llurs terres i sequiegars, i quant tinguen regat, tinguen que tornar l'aigua a la sèquia mare, torne al cap del riu.

VIII.- També, que els estadants i habitants en el terme de l'Alcalatén, els quals al present estan i d'ací avant tenen i tindran son cap major i domicili en Figueroles i en altres llocs o alqueries del terme de l'Alcalatén, puguen demanar menjar i pasturar, amb els llurs bestiaris i bèsties, la devesa de la Foia, en qualsevol temps de l'any, i segons d'ací arrere han acostumat i de present usen i acostumen.

Plau al Senyor.

IX.- També, que en les donacions, tributs i repartiments de pagues donades a senyor o altres, per temps esdevenidors, el dit lloc de l'Alcalatén no siga tingut per si, ni a donar ni a pagar cap paga o impost de cap càrrec o interessos esdevenidors. Però els dits llocs de Llucena i de l'Alcora, cadascun apart en sa jurisdicció, pagaran pel dit lloc d'Alcalatén, així com fan pels veïns propis dels dits llocs, i segons el valor que pendrà cadascú dels dits llocs del dit Alcalatén i terme d'aquell.

Plau al Senyor.

X.- També, que els dits llocs de Llucena i de Alcora no puguen pendre, ni acaptar cap veí d'herva (que no pertanyesca a les dues parts al mateix temps), ni altre que fos en frau dels dits llocs, i si prenen que els prenguen segons antigament tinguen acostumat.

Plau al Senyor el dit capítol.

XI.- També, que el terme de l'Alcalatén siga així partit, que Llucena prengue una partida d'aquell d'ús designada i l'Alcora l'altra partida, i que entre Llucena i l'Alcora, per açò que per temps esdevenidors entre ells no tinguen qüestió (baralla) dels termes, siguen tinguts de fer mollons d'argamasa, i cadascú dels dits llocs use la part que podrà del dit terme, així com ans han acostumat en llurs termes.

Plau al dit Senyor.

XII.- També, que els dits llocs puguen llevar i afegir en els presents capítols, i si algun dubte hi ha en ells, o per temps esdevenidors es mostrare alguna obscuritat, que es dudàs i tornàs en danys dels dits llocs o d'un d'ells, és privilegi d'aquells, que aquelles obscuritat i dubtes hagen d'aclarir els dits prohoms dels dits llocs. I si no poden concordar, que hagen d'elegir per tercer fer la dita concòrdia el dit senyor, o procurador llur.

Plau al dit Senyor.

XIII.- També, que dels presents capítols siguen fets una o moltes cartes, tantes quantes, que per les dites parts en seran requerides. La substància del fet no mudada, amb aquelles clàusules, que en açò seran necessàries.

Llegits i publicats els dits capítols, en presència del dit noble Senyor i dels dits prohoms; per corroboració i confirmació dels dits capítols, el dit noble Senyor, per humil suplicació dels prohoms dels dits llocs a ell feta, que signarà de la seua pròpia mà en la fi dels dits capítols, així com pel seu manament, a mi, Jaume Pineda, notari.

I els dits prohoms demanen, que de les dites coses els fos feta carta pública, una o tantes quantes als dits actes fossen necessàries, per a que hi haja memòria en temps esdevenidors i conservació dels drets de les dites parts. De les quals coses jo, el dit

Jaume Pineda, notari m'oferí prest i aparellat (preparat), fent de les dites coses carta pública una i moltes vegades, segons sèrie i tenor dels dits capítols, i altres actes dalt mencionats.

Les quals coses foren fetes en el lloc de l'Alcora, en casa del dit N'Alfons de Pastor, on el dit noble Senyor tenia sa posada, en aquest dia i any.

Testimonis foren presents a les dites coses l'honorable Misser Pere Garcia, savi en dret, i el discret (antigament titol) En Roderic de Rois, notari de València.

I allí mateix, com el dit noble Senyor tenia que partir, per anar-se'n a Aragó, amb tota sa casa i família, i no pogués per obligació ni atendre més als presents, en els repartiments del terme del dit lloc de l'Alcalatén i divisió dels deutes i càrrecs dels dits llocs, encomanà la dita causa e cartes, de hui avant enseguidors, al dit honorable N'Alfons de Pastor, procurador, qui pel seu mandat encomanà a aquell la divisió i partició del dit terme i conèixer sobre aquell, amb ses dependències i emergències d'aquella. I també a decidir i dividir els deutes deguts, així pel dit consell com pels singulars d'aquells, dels quals deutes i càrrecs el consell del dit lloc era obligat.

Testimonis són com s'ha dit més amunt.

PARTICIÓ DEL TERME: DEUTES, CÀRRECS I CENS DEL POBLE DE L'ALCALATÉN

Dia 20 de Juny de 1418.

En el lloc de Llucena, els honrats En Domènec Valliment, justícia de Llucena, En Domènec Ten, En Domènec Vilagrassa, jurats del dit lloc, En Pere Gozalbo, En Guillem Sala, major, N'Antoni Blessa, En Domènec Sala, En Guillem de Chiva, En Joan Adsuara, En Lluís Sancho, notari, En Guillem Vallvert, En Domènec Monsó, En Mateu Calsa, En Martí García, En Pere Sabater, En Benet Cortés, En Joan Gil, En Guillem Pastor, En Jaume Calsa, En Guillem Castellnou, N'Assenci Muntalt, En Sanç Sabater, En Guillem Micó, En Joan García, En Joan Fortunyó, N'Antoni Estrader, En Martí Arnau, En Benet Gozalbo, En Ramon Garcia, En Miquel Cortés, En Jaume Sabater, En Roderic Alegret, notari, En Salvador Callà, En Pere Abiego, veïns del dit lloc, per veu de N'Aparici Rueda, corredor públic, per tenir i celebrar consell, així tots ajuntats en una, per mi dit notari.

Foren aquí llegits i publicats durant el dit consell, tots els dits capítols i coses més amunt ordenades i escrits. I llegits i publicats els dits capitols i totes les dites coses, tots concordantment i ningú no discrepant lloaren, confirmaren i atorgaren, i encara acceptaren aquells, aquelles mesures dalt manifestades, no res menys encomanaren els altres actes d'ací avant enseguidors, per a fer la partició del terme del dit Alcalatén i dels deutes i càrrecs, i dels veïns singulars d'aquell; açò és, al dit En Pere Gozalbo, En Guillem Sala, En Domènec Sala, i estan l'honrat En Domènec Vilagrassa, jurat dels dits llocs, els quals prohoms o la major part d'aquells, haguessen poder de fer la dita

partició del dit terme, deutes i càrrecs d'aquell. I les predites coses foren fetes en el dit lloc de Llucena, dia i any i pròxims escrits.

Testimonis foren presents als dits actes, el dit escrivent En Pere Vallvert, En Gonçal Escuder, habitants en el dit lloc.

[15-11-1418]

Després, el dia 15 de novembre del predit any del naixement del Senyor de 1418, el dit honorable procurador, enseguint el manament a ell fet pel dit noble senyor en el poder a ell donat i atribuït, i continuant aquell apel·lació als dits missatgers de Llucena i als prohoms de l'Alcora, açò és, per la part de Llucena als dits En Domènec Vilagrassa, jurat, En Pere Gozalbo, En Domènec Sala; i per part de l'Alcora, per aquest acte faedor a l'honorat En Pere Ferrando, jurat, i N'Aparici Oller veïns de l'Alcora, als que assignà dia per avui d'ésser al terme d l'Alcalatén, açò és, en la partida nomenada d'Araia, en un cap de Serra sobre les Coves de les Vaques nomenada la Tasa, per acabar i dur a la perfecció la partició del dit terme, com ja d'ací arrere en certes jornades, després que el dit senyor manà fou partit.

Havent-se començat a fer la dita partició uns amb altres, i així aquí ajustats, el dit honorable procurador, dit una i moltes vegades als dits prohoms que aquí eren per la dita raó, que ells deuen d'avenir-se i començar a fer entre sí la dita partició, per tal que ell no tinga que pronunciar-se ni fer el dit repartiment, presents les dites parts i missatgers dels dits llocs.

I primer començà a assenyalar i fer la partició del dit terme en la summitat (cim) més alta d'un tossal nomenat Monredó, que à front amb el terme de Fanzara i roman (quedant) el mas que era d'En Guillem Alegret, en el terme o part que pertany a Llucena.

I davallant el mont avall per més singles que devallem llargament el mont avall, i més va al Ferrer Blanc, al cap de la terra que era d'En Domènec Avellà i d'En Pere Ferrandis, i va davall a la Cova de les Vaques en així que la dita Cova de les Vaques roman (queda) en el terme de Llucena.

I va cingle avant, i del Morral de les Vaques fins l'altre Morral, que està en front de les dites Coves i munta dalt en una Serra Llanguera en un molló de pedres, el qual feren de pedra eixuta els dits En Domènec Vilagrassa i En Domènec Sala, per manament del dit honorable procurador, que és més be el repartiment del dit terme.

I parteix d'aquell i va a la senda que ve de Figueroles a Araia i torna al cap del terme de l'Alcora, i a més va entre el terme de l'Alcora i de l'Alcalatén, així com antigament anava i torna a la foia d'En Bernat, plega i ix a uns crestats, drets els quals romanen (queden) en el terme de Llucena.

I així davalla en el riu, passa sobre l'era d'apallerar, i roman la dita era en el terme de Llucena, i munta dalt en el Cabeço Moreno en la punta summita (cim) més alta en direcció a Figueroles.

I d'allí avant va serra serra pel cap de la Foia, sobre les terres d'En Pere Ferrandis i d'En Joan Tarassona, i sobre la terra de N'Antoni Pastor. I ix davall la cova dintre els entreforcs (bifurcació) dels barrancs, que davallen de la Mosquera i del Rei; pel qual pocs dies abans passats, que era ja senyalat pels prohoms que havien anat i senyalat el dit terme.

I després torna i va així llarguer tot dret al camí de les Useres, al barranc que afronta (encontre) als camins que venen de l'Alcora a les Useres, i torna al terme de les Useres i d'aquí avant camí caminant.

I feta la dita partició del terme de l'Alcalatén, tot seguit el dit En Domènec Vilagrassa, jurat de Llucena, digué que alabava i aprovava la dita partició, així com era feta; i el dit En Pere Ferrando, jurat de l'Alcora, digué que no hi consentia.

I el dit honorable procurador digué que hi perseverava, requerint (demanant) tots de les dites coses a mi, dit notari, que els fes carta pública, per a que hi hagués memòria en els temps esdevenidor.

Testimonis foren presents a les dites coses, En Pere Gozalbo, En Domènec Sala veïns de Llucena i el dit N'Aparici Oller veí de l'Alcora.

D'aquest decret se feés acte notarial.

[13-12-1418]

El dimarts dia 13 de desembre de 1418, davant de mi constituïts personalment en el dit lloc de l'Alcora, això és, en el Palau o Casa del Consell del dit lloc, els dits En Domènec Vilagrassa, jurat de Llucena, En Pere Gozalbo i En Domènec Sala pert part de Llucena, i els honrats En Domènec Porcar, En Pere Ferrando, Jurats de l'Alcora i molts altres prohoms aquí ajustats al punt, i desús escrits acte per part del dit lloc, els quals prohoms, així de Llucena com de l'Alcora, com hi hagués manament especial de llurs consellers, i present el dit honorable procurador, lloaren, confirmaren i aprovaren així tots els capítols, sentència i partició del dit terme de l'Alcalatén, com totes les coses dites i dins escrites i anotades, i en la present carta contingudes i narrades.

A més també començaren aquí tots ajustat a contar i fer repartiment dels deutes i càrrecs, en els quals el dit consell del dit Alcalatén, per fets propis era obligat, i com hi sobrevinguessen altres fets majors de Senyor, assignaren aquí un altra jornada, per afinar els dits contes en Figueroles, per al dimarts següent, que serà la vespra de San Tomàs Apòstol.

[20-12-1418]

Dimarts dia 20 de desembre de 1418, davant de mi foren ajustats en la dita Aalqueria de Figueroles, els dits En Domènec Vilagrassa, jurat, i En Pere Gozalbo per part de Llucena, En Ramon Sabater, En Pere Ferrando, jurat per part de l'Alcora. I així mateix fou aquí apel·lat, requés (requerit) i demanat el dit honorable procurador, per executar el poder a ell donat.

I tots ajustats, convenen en que han de laxar, fer i dur acabament dels dits comptes en el supradit lloc de l'Alcora, pronte requerits.

I primer comptaren totes les lliures peïteres del terme de l'Alcalatén, les quals es paguen dels béns cases i terres cultivades, sense que contaren els béns mobles, sinó solamente per les dites cases i terres cultivades. I trobaren que totes en una ajustades les lliures de cases i terres, muntaren la summa de quatre-centes setenta-vuit lliures; les quals fores així repartides: Llucena per la part que pren del dit terme del dit Alcalatén, cent onze lliures peïteres, i al lloc de l'Alcora, per la part que pren o pertany al dit terme de l'Alcalatén, tres-centes seixanta-set lliures peïteres.

I en el mateix lloc de Figueroles, fet el dit repartiment de les dites lliures peïteres, comptaren tots els deutes, càrrecs i censals, que el dit lloc de l'Alcalatén devia i feia de cens a diverses persones en certs terminis, en els quals el Consell del dit lloc era obligat per fets propis del dit Alcalatén.

I comptats i sumats, una i moltes vegades, els dits deutes i censals, açò les veres sorts (cadascuna de les porcions), que à pres d'aquells censals, trobaren que el consell del dit lloc devia i deu, cens peita de senyor, de bisbe i de prior, solament de censals propis que el dit consell pagava anualment en certs terminis a diverses persones, segons és dit més amunt. Aquest censals muntaven i munten a suma i a quantitat de quaranta-quatre mil sis-cents setanta-set sous i tres diners, moneda del Regne de València.

Els quals foren així repartits: açò és, que a Llucena li en foren donats de les dites sorts (porcions) principals, açò és la quantitat dels dits censals, per les dites cent onze lliures, nou mil nou-cents cinquanta- set diners i malla (moneda ínfima, de valor de mig diner); els quals prengueren cadascú dels dits llocs, amb el càrrec de cens, que per aquells paga el dit lloc de l'Alcalatén, així com són dalt nomenats i després repartits.

Censals que li corresponen a Llucena

En així que foren assignats al consell de Llucena, que prenguéis i pren a càrrec seu, açò és dels marmessors d'En Joan Peres, prengueren quatre-cents sous censals rendals, els quals foren carregats sobre el consell del dit lloc de l'Alcalatén, pagadors anualment al beneficiat i als marmessors del dit En Joan Péres, en cadascuna festa de Sant Joan del mes de juny, mitjançant carta de gràcia, el preu dels quals és sis mil sous.

També d'altra part ha pres Llucena aquells cent seixanta-cinc sous censals, els quals el dit consell de l'Alcalatén fa anualment de cens i perpètuament, mitjançant carta de gràcia a En Pere Vilba de Morella, en cadascun divuit dia de juliol. El preu i verdadera sort (porció), dels quals és de dos mil dos-cents sous de la dita moneda.

També ha pres més aquells cent trenta-cinc sous censals, el qual consell del dit lloc de l'Alcalatén fa i refà de cens al benefici de Na Mallasèn, en cadascun vint-i-un dia del mes d'Agost, mitjançant carta de gràcia, el preu i vera sort dels quals és mil vuit-cents sous.

També ha pres i comptaren la peita, que el dit lloc de l'Alcalatén donava al senyor, açò és quatre-cents dotze sous i sis diners el dia de Sant Miquel, i altres quatre-cents sous i sis diners al bisbe i prior, per tot, al mes de gener, En així que són tots ajustats en uns vuit-cens vint-i-cinc sous, dels quals vingueren i pertanyeren a pagar a Llucena cent noranta-vuit sous, onze diners i pugesa.

Censals que li corresponen a l'Alcora

També n'ha pres el consell de l'Alcora, per la seua part i càrrec seu els censals dalt nomenats i escrits, açò és per les tres-cents seixanta-set lliures peiteres, més amunt declarades, per cases i terres cultivades de l'Alcalatén, que romanen (queden) al dit lloc de l'Alcora; i pels censals trenta-quatre mil set-cents vint-i-quatre sous, set diners i malla, els quals romangueren a càrrec de l'Alcora, oferint-li consignats pel dit Procurador els censals després escrits.

I primer aquells seixanta-sis sous i vuit diners censals, que el dit consell de l'Alcalatén fa de cens a En Joan Llorenç, de Vilafermosa, en cadascuna festa de Sant

Miquel del mes de Setembre, mitjançant carta de gràcia, el preu i vera sort dels quals és mil sous.

També més pren el dit consell de l'Alcora a sa part el dret de peita del senyor, de bisbe i prior, el qual es paga en dues pagues iguals, açò és en la dita festa de Sant Miquel la meitat, i l'altra meitat per tot gener anualment i perpètuament. Perquè Lluçena ha pres a sa part cent noranta-vuit sous i onze diners i pugesa, que pagats ha venciment aquests són nets. I el consell de l'Alcora ha de pagar per sa part en dues pagues, açò és en la dita festa de Sant Miquel, i per tot gener, sis-cents trenta tres sous, malla i pugesa, dels quals pren el senyor el dia de Sant Miquel la meitat i l'altra meitat el bisbe i prior pendran en la vila de Castelló de la Plana de Borriana, per tot el dit mes de gener.

També més aquells cent tretze sous i quatre diners, els quals el dit Alcalatén fa i refà de cens a En Joan Ahís, de Vila-real, el dia de Sant Lluç, amb dos contractes, tal com està indicat als contractes, el preu i vera sort dels quals és mil tres-cents seixanta sous.

També aquells seixanta-sis sous i vuit diners, els quals el dit consell de l'Alcalatén fa de cens a En Joan Pinós, de Betxí, en cadascuna festa de Tot-Sants, mitjançant carta de gràcia, el preu i vera sort dels quals és mil sous.

També que aquells vuitanta-tres sous i quatre diners, els quals el dit consell de l'Alcalatén fa de cens a En Jaume Huguet, de Lluçent, en cadascuna festa de Sant Andreu, mitjançant carta de gràcia, el preu i vera sort dels quals és mil sous.

Tambe aquells vuitanta sous els quals el dit consell fa de cens a Na Pallisana, de Castelló, o a sos hereus, a desset de gener anualment i perpètuament, mitjançant carta de gràcia, el preu i vera sort dels quals és mil dos-cents sous.

També més aquells noranta-un sous i vuit diners, els quals el dit consell de l'Alcalatén fa, i fer és tingut de cens anualment i perpètuament, mitjançant carta de gràcia a En Francesc d'Almunia, d'Onda, en cadascuna festa de Sant Vicent del mes de gener, el preu i vera sort dels quals és mil cent sous.

També més pren el dit consell de l'Alcora aquells cent vuitanta-tres sous i quatre diners, els quals el dit consell de l'Alcalatén fa de cens anualment i perpètuament a n'Antoni Sabater, de l'Alcora, en cadascuna festa de Sant Valentí, mitjançant carta de gràcia, el preu i vera sort dels quals és de dos mil dos-cents sous.

També aquells seixanta-sis sous i vuit diners, els quals el dit consell de l'Alcalatén fa de cens anualment i perpètuament al dit En Francesc d'Almunia, en cadascun vint-i-nou dia del mes de gener, mitjançant carta de gràcia, el preu i vera sort dels quals és mil sous.

També a més el dit consell pren aquells cent trenta-tres sous i quatre diners, els quals el dit consell de l'Alcalatén fa i refà de cens al dit En Francesc d'Almunia, anualment i perpètuament, mitjançant carta de gràcia, en dues pagues, açò és en

cadascuna divuit dia d'abril, en cadascuna festa de Sant Marc Evangelista, el preu i vera sort dels quals és dos mil sous.

També a més pren el dit consell aquells tres-cents trenta-tres sous i quatre diners, els quals el dit consell de l'Alcalatén fa de cens anualment i perpètuament, mitjançant [...] València a vint de Maig. D'aquells quatre censals, que carta de gràcia a En Jaume Huguet, de Llundient, en la dita festa de Sant Marc, el preu dels quals és de cinc mil sous.

També pren el dit consell de l'Alcora, aquells dos-cents cinquanta sous i dos diners, els quals el dit lloc de l'Alcalatén anualment i perpètuament, mitjançant carta de gràcia, fa de cens a En Pere de la dita Tinença càrrega sobre els consells, perquè prenent-los el dit lloc de l'Alcalatén a sa part, dels preus del censal són tres mil cinquanta sous.

També a més pren el consell de l'Acora, aquells cinquanta-tres sous i quatre diners censals, els quals el dit lloc de l'Alcalatén fa i refà a la dita Na Pallisana o a sos hereus en el vuit de Juny, mitjançant carta de gràcia, el preu i vera sort dels quals és vuit-cents sous.

També ha pres aquells cinc-cents sous, els quals el dit lloc de l'Alcalatén fa de cens a En Misser Guillem Estrader, rector de València, en cadascuna festa de Sant Joan Baptista del mes de Juny, mitjançant carta de gràcia, el preu i vera sort dels quals és sis mil sous.

També ha pres el dit consell aquells cinc-cents sous, els quals el dit lloc de l'Alcalatén fa de cens, als beneficiats i marmessor d'En Guillem Estrader, veí que fou de Llucena, en la pròpia dita festa de Sant Joan Baptista, amb carta de gràcia, el preu i vera sort dels quals és sis mil sous.

També i a més pren el dit consell aquells vuitanta-tres sous i quatre diners, els quals el dit lloc de l'Alcalatén fa de cens a En Joan Huguet, d'Onda, mitjançant carta de gràcia, en el divuit dia de Juliol, el preu i vera sort dels quals és mil sous.

També més el dit consell pren aquells vuitanta-tres sous i quatre diners, els quals el dit lloc de l'Alcalatén fa i refà de cens a En Jaume Huguet, de Llundient, mitjançant carta de gràcia, anualment i perpètuament en la festa de Sant Llorenç, el preu dels quals és mil sous.

Els quals censals foren així repartits entre les dites parts, que cadascuna ha pres de sa part segons són nomenats dalt, i són repartits amb el seu càrrec de pagar; i pagar aquells a llur càrrec i missió pròpia, en així que els de lloc de Llucena no siga en res tinguts al lloc de l'Alcora, pels censals o part que pren d'aquells censals, ni l'Alcora tampoc a Llucena; sinó que cadascú dels dits llocs haja de donar i pagar els censals que pren a sa part, amb aquelles penes, obligacions i condicions, que el dit lloc de l'Alcalatén era i és tingut en quant a aquesta sentència, així en pagar i portar aquells censals a les persones i terminis en les cartes dels carregaments continguts i contingudes, i fer i pagar aquells censals, que cadascuna part pren a son cost i missió pròpia.

No res menys el dit honorable pronuncià sentència i declarà, que si d'ací avant al lloc de l'Alcalatén vingués i pertanyés algun deute o càrrec reial, veïnal i altra qualsevol falta de pagar butlles amb la dita Tinença, generalment o per si particularment, que aquells deutes, pagues, càrrecs i tributs de la part que pertanyés al dit lloc de l'Alcalatén, hagen de pendre a càrrec els dits consells de Llucena o de l'Alcora, partir i pagar entre si els dits deutes, càrrecs i tributs; així com els censals i deutes, segons les lliures peïteres que pren cadascun lloc del dit terme de l'Alcalatén, de que així siga partit i pagat tal deute o càrrec d'ací avant i perpètuament.

I si la Sala (casa comunal de l'administració) de la dita Tinença o consell dels llocs d'aquella, feren alguna donació, així com pagament de butlles, graciosament com en altra manera, el dit lloc de l'Alcalatén per sí no pague ni siga tingut en pagar res en tals donacions o pagues, sinó així com és contingut i nomenat en el novè capítol, confirmat pel dit senyor ensús contingut; com ni per cap forma, els dits llocs de Llucena i l'Alcora s'ha avingut en la contribució i pagues dels deutes, tributs i càrrecs esdevenidors. I al dit Alcalatén si pertany de pagar i fer el dit repartiment dels dits censals i peïta de senyor, de bisbe i de prior, i altres actes de dins fets, sentenciats així pel dit honorable procurador, com entre les dites parts concordats i de nou fermats, pactats i ací escrits.

El dit honorable Procurador manà, pel poder a ell atorgat i donat, pel dit noble senyor i pels dits consells, i presents els dits missatgers i requerens; i a més anotant totes les dites coses i cadascuna d'aquelles contingudes, i provisió seua segons son sèrie (les parts del document) i tenor d'aquelles, manant i requerint a mi Jaume Pineda, notari, que de totes les dites coses i cadascuna d'aquelles faça carta pública una i moltes, i tantes quantes les dites parts en voldran, i memòria perdurable e veedora (de veure) de confirmació i corroboració dels dits actes. Les quals coses tornen fetes en els dits llocs, dies, mesos i any dalt escrits.

Presents els missatgers dels dits llocs, ajustats en la dita alqueria de Figueroles, açò és en la firmança dels dits actes.

Testimonis foren presents a la firmança i última publicació dels dits actes, En Domènec Andrés, veí de Xodos, i Diego Navarro, veí de Les Useres.

Els veïns de Figueroles no acceptaren mai l'esmentada Concòrdia, perquè creien que legalment eren els hereus del poble de l'Alcalatén, i per tant també dels drets com a municipi i parròquia. En diverses ocasions expressaren la seua voluntat d'independència, tant civil com eclesiàstica de Llucena.

Els veïns de Figueroles d'Alcalatén i el batlle, en l'any 1499 i per mig d'una cèdula, li demanen al bisbe de Tortosa N'Alfons d'Aragó, que els assigne un capellà propi. Quasi cent anys després, en 1588, li lliuraren un memorial al bisbe de Tortosa En Joan Baptista de Cardona, exposant-li les greus deficiències espirituals que estaven patint. Mossèn Antoni Durà, rector de la parròquia de Llucena s'oposà radicalment a les pretensions separatistes dels veïns de Figueroles, els quals en aquest mateix any iniciaren un pleit davant del Tribunal de la Rota, i més tard portaren la seua petició fins i tot a la Santa Seu de Roma.

El dia 20 Juliol de 1600 Don Antonio Ximénez d'Urrea fill únic de Don Lluís Ximénez d'Urrea i de Donya Blanca de Manrique i d'Aragó pren possessió de la vila de Llucena i els seus poblats. El 28 de Novembre de 1600 el Papa Climent VIII dictà sentència a favor dels habitants de Figueroles d'Alcalatén. Per a suavisa i calmar els

anims en l'any 1601, el Bisbe de Tortosa En Pere Manrique, nomenà a Mossèn Cosme (fill de Figueroles), rector de la parròquia de Lluçena arran de la seua petició es paralizà la disputa, i signà el dia 27 d'Octubre de 1602, amb el Batlle i tots els caps de família (en total n'eren 36) de Figueroles d'Alcalatén, una Concòrdia de desmembració de les dues esglésies.

CONCÒRDIA DE SEPARACIÓ DE L'ESGLÈSIA DE FIGUEROLES D'ALCALATÉN

El document es conserva a l'Arxiu Històric Municipal de Lluçena.
Caixa 48. Llibre de Privilegis de Lluçena i Figueroles, pp. 190 i ss.

En el nom del Senyor.

Sàpien tots, que el dilluns dia 27 del mes d'octubre de l'any del naiximent del nostre Senyor Jesucrist 1602, per i entre les parts més davall nomenades, per decret del molt reverend i prudent baró senyor Joan Sentís, prevere, amb les dignitats d'ardiaca i canonge de l'església lleiditana, i en nom de l'Il·lustríssim i reverendíssim pare i senyor en Jesucrist, En Pere Manrique, per la gràcia de Déu i de la Seu Apostolica, Bisbe de Tortosa, oficial en coses temporals i espirituals i vicari general, aquest ha autorizat i decretat fermanent, la capitulació de la concòrdia que ha estat feta, firmada, acabada, convinguda, pactada i jurada, quedant de la següent manera:

En nom del nostre Senyor Déu Jesucrist i de la gloriosa Verge Maria, mare seua i Senyora nostra, amén.

Capitulació i Concòrdia feta i firmada per i entre el doctor en Dret mossèn Cosme Bernat, prevere i rector de la parroquial Església de Lluçena i de la sufragània Església de Figueroles, diòcesi de Tortosa, de part d'una; i de l'altra En Pere Bernat, major, batlle, Bernat Cortés, Miquel Garcia, Bartomeu Bernat, Jaume Gozalbo, Pere Garcia, Joan Cortés, major, Francesc Vila, Joan Garcia, menor, Josep Nebot, menor, Joan Garcés, Josep Cortés, Joan Vila, Joan Ciurana, Pere Huguet, Joan Garcia, major, Pere Bernat, menor, Domènec Nebot, Pere Garcia d'en Jaume, Joan Sabater, Baptista Huguet, Jaume Bernat, Bartomeu Garcia, major, Miquel Nebot, Tomàs Cortés, Miquel Saera, Joan Gozalbo i Pere Ciurana.

Tots veïns i habitants del dit lloc de Figueroles, al porxo de dita església, convocats i congregats, on per altres i semblants coses concernents i tocants al dit lloc s'acostume i s'ha acostumat ajuntar i congregar tota la universitat, representants i consell general, sobre les coses davall escrites que tenim i celebrem.

I nosaltres sent la major part dels habitants del dit lloc de Figueroles, amb jurament afermant per la nostra part les coses davall escrites, les quals capitulació i concòrdia són del tenor següent:

Primerament, ha estat pactat, tractat, avingut i concordat per i entre dites parts que admeten a la vegada, que han de renunciar i així al punt renuncien, a la prossecució de la causa que entre dites parts porten sobre la desmembració de l'església de Figueroles de la de Llucena en la Rota Romana, a instància del dit rector mossèn Cosme Bernat.

I així ho prometen, fermen i juren.

Item, ha estat tractat, pactat, avingut i concordat per i entre dites parts, que a Figueroles, el dit rector de Llucena haja de tenir un vicari temporal, aprovat per l'Ordinari, que haurà de celebrar missa cadascun dia en l'església del dit lloc, i haurà d'administrar tots els sacraments als habitants domiciliats en ell. Igualment el senyor Bisbe de Tortosa els donarà els que li pertocuen al dit lloc.

Així ho promet el rector mossèn Cosme Bernat, ferma i jura.

Item, ha estat tractat, pactat, avingut i concordat entre dites parts, que el dit rector sols tinga obligació d'ajudar al poble de Figueroles, en la sustentació del dit vicari i ministeri, que aquell ha de fer cada any la caritat de trenta-cinc lliures, durant la vida del rector Fullea. I a pres en dipòsit d'aquell, la quantitat de quaranta lliures, pagadores al síndic de Figueroles de quatre en quatre mesos, començant a córrer del dia que el vicari començarà a residir al poble. Igualment se li donaran els percassos que li pertocuen, les retribucions dels funerals, i totes les ofertes al peu de l'altar de dita església de Figueroles.

I així ho prometen, fermen i juren

Item, ha estat pactat, avingut i concordat per i entre les dites parts, que el dit lloc de Figueroles haurà de cercar el vicari i haurà de ser a contento d'aquell, aprovant-lo l'Ordinari. I haurà de ser amovible a voluntat del rector de Llucena i del síndic de Figueroles.

I així ho prometen, fermen i juren.

Item, ha estat pactat, tractat, avingut i concordat entre dites parts, que no es pugui tenir pila de batejar (La parròquia de Figueroles d'Alcalatén, no té pila de batejar pròpia fins al dia 11 de Novembre de 1605. És en aquesta data històrica quant el bisbe de Tortosa En Pere Manrique, li otorgà el seu consentiment en la Visita Pastoral que portà a terme a la nostra església parroquial. Arxiu Diocesà de Tortosa. Visites Pastorals, carpeta 8, visita 33, any 1605) en dita església de Figueroles, si no és amb llicència de l'Ordinari i del comte d'Aranda patró de dita rectoria. I en cas que s'obtinga la tal llicència, que dita pila no siga absoluta del dit lloc, sinó sufragània a la pila de l'església de Llucena, de tal manera que no pugui de si ésser desmembrada de la pila de Llucena, sinó que més bé siga tota una.

I així ho fermen i juren.

Item, ha estat pactat, avingut i concordat per i entre dites parts, que el dit lloc de Figueroles haurà d'haver-hi fossar comú, on es pugen soterrar els habitants del poble i rodona d'aquell, tan sols proveïnt llicència sempre de l'Ordinari.

Així ho fermen i juren.

Item, ha estat pactat, avingut i concordat per i entre dites parts, que si l'Ordinari donara llicència, pugui estar reservat el Santíssim Sacrament en dita església de Figueroles, per a poder socórrer tan sols les necessitats que tinga el dit lloc i rodona

d'aquell. I també puga el dit vicari administrar el sant sacrament de l'extremaunció tenint llicència de l'Ordinari.

I així ho fermen i juren.

Item, ha estat tractat, pactat, avingut i concordat entre dites parts, que el dit poble de Figueroles i commorants d'aquell, hauran de donar missa cuotidiana al dit vicari, i fer-li casa abadia per a estar aquell.

I així ho prometen fermen i juren, els dits batlle i prohoms del dit lloc de Figueroles.

Item, ha estat pactat, avingut i concordat per i entre dites parts, que el dit lloc de Figueroles haurà de donar al dit vicari tot el sostén necessari per a sa vida humana, com millor puguen concertar-se amb aquell. Igualment se li hauran de donar les trenta-cinc lliures que el dit rector mossèn Cosme Bernat, ha promès que donarà durant la vida del vicari Fullea, estan ja en dipòsit les dites quaranta lliures que ell ha donat. També rebrà les retribucions dels funerals, i de totes les ofertes al peu de l'altar de dita església de Figueroles i no res més.

I així ho prometen, fermen i juren.

Item, ha estat pactat, avingut i concordat per i entre dites parts, que el dit lloc de Figueroles haurà de fer sagristia, sagrari i tot allò més necessari a la dita església; sense que dit rector tinga d'ajudar en cosa alguna, més del que al següent capítol es conté.

I així ho prometen, fermen i juren els dits batlle i prohoms del dit lloc de Figueroles.

Item, ha estat pactat entre dites parts, que la dita i present concòrdia haurà d'ésser decretada per l'Ordinari, i dita decretació haurà de ser a despeses del dit lloc.

I així ho fermen i juren.

Item, ha estat pactat, avingut i concordat per i entre dites parts que el dit vicari de Figueroles no puga demanar cap coadjutor per als soterraments, funerals, celebracions d'aniversari, i altres actes, si no són sacerdots beneficiats de l'església de Llucena, donant-los de caritat a cada capellà que anirà, sis quinzets cada dia per la missa que diran, pel cos i els seus treballs. I estant allí més d'un dia diran vespres, i a la persona que ells enviaran a demanar que els donen els sis quinzets, no li hauran de donar cap despesa.

I així ho volen les dites parts, prometen, fermen i juren.

Item, ha estat pactat, avingut i concordat per i entre dites parts, que el dit rector de Llucena, havent-hi causa, puga acomiadar al dit vicari, i que el dit lloc de Figueroles tinga obligació de cercar-ne un altre, aprovat per l'Ordinari i totes les altres coses. I serà en tot temps, sempre amovible a voluntat dels dits rector de Llucena i síndic de Figueroles, com de sobra està dit.

I així ho prometen, fermen i juren.

Item, ha estat pactat, avingut i concordat per i entre dites parts, que havent-hi número suficiente de caritats, la celebració de les misses celebradores per dit vicari,

així per una de trentenaris com d'aniversaris i dobles cultes atesos, el dit lloc de Figueroles no tinga obligació de donar missa quotidiana al dit vicari.

I així ho volen i fermen.

Item, ha estat pactat, avingut i concordat per i entre dites parts, que sempre i quant l'església de Figueroles no tindrà vicari, que en tal cas, el dit rector de Llucena tinga obligació de fer-los missa els diumenges i festes, i fer tot el demás, que és confessar, combregar i administrar els demás sacraments. I en aquest intermedi se li llevarà per prorrata al rector de Llucena la part de la caritat que li pertoca d'ajuda, per a tenir vicari la dita església de Figueroles.

I així ho prometen, fermen i juren.

I així nosaltres les dites parts, que declarem, aprovem, ratifiquem i confirmem també amb els noms respectius els presents capítols, tots i cadascun, amb les coses contingudes en ells i en cadascun d'ells de bon grat, i sabedors, convenim i ens comprometem al mínim, pactem i estipulem tots i cadascun dels pactes, en la mida en què a qualsevol de nosaltres i a totes dues parts, amb els nostres noms respectius pertoque, pretallen i correspon atendre i acomplir, mantindre i observar i no trencar en res, o fer motiu d'algun plet per aquesta causa o raó tàcita o expressa, directa o indirecta, havent estat rebutjades i retirades absolutament totes les excepcions, compensacions, raons, al·legacions, malícies i excuses.

I si de cas passara i ocorrera a tots i cadascun dels implicats davall firmants, que acompleixen, mantenen i observen, que nosaltres o l'altra part dels nostres anomenats amb el dits noms respectius, o algun dels nostres contra l'altre dels nostres enviara nuncio o procurador, o nosaltres i ells arribarem a juí amb un pacte especial amb solemne estipulació; en tal cas, convenim i prometem i estipulem per a nosaltres pagar com a mínim el salari, és a dir, dins del dit comú de Figueroles, cinquanta sous i fora deu per cada dia d'aquestes absències, tant anant, com estant i com tornant, tant en el juí com fora del juí.

I a més d'aquests cinquanta i deu sous del dit salari quotidià, volem estar obligats i estiguem obligats i els postres estiguen obligats i s'obliguen en totes les despeses, danys i interessos, dels que hem de donar i pagar com pena i càstig nostre, pel dany i interès d'aquella part dels pactes, que hagen guardat i acomplit els pactes i tot el demás, havent ratificat aquest pacte permanent.

I encara que resolta la dita pena o perdonada graciosament, els pactes i demás, tots i cadascun, han de romandre en la seua força i valor.

(El present document ha estat copiat textualment de l'original de data 1602, gràcies a Amadeo Porcar i Hueso, historiador local de Figueroles).

El dissapte de Rams de 1603 es va baixar el Santíssim Sacrament, des de l'església de la Mare de Déu de l'Assumpció de Llucena, a l'església de Sant Mateu Apòstol i Evangelista de Figueroles d'Alcalatén. Des d'aquell dia es va convertir en parròquia independent.

El comte d'Aranda va otorgar una carta per al bon règim i govern de la vila i els seus poblats el dia 26 Juliol de 1620.

Figueroles d'Alcalatén va romandre sota la jurisdicció de Llucena i va necessitar tres plets per a aconseguir la seua separació, fins que el Comte d'Aranda va decretar en document, datat a Sagunt el dia 1 d'Agost de 1726, que legalitzava la separació del lloc de Figueroles d'Alcalatén i els seus veïns, del govern i jurisdicció de Llucena, amb el nom de "lloc".

CARTA DE SEPARACIÓ DE LLUCENA I CONSTITUCIÓ DE FIGUEROLAS D'ALCALATÉN EN MUNICIPI INDEPENDENT (1 D'AGOST DE 1726)

Don Buenaventura Pedro de Alcantara, Ximénez d'Urrea, Abarca Castro, Ornés, Pérez de Almazán, Fernández de Heredia, Fernández de Hajar, Aragón, Zapata, Gallos, Portugal i Navarra, comte d'Aranda, de las Almunias, Robres i Monteagudo, marquès de Torre i de Villanant, duc de Almazán, vescomte de Biota, Baró de Ganín, Scebano, Benilloba, Mislata i Sangarren, senyor de la Almunia de l'Alcalatén, baronía de Rueda, Vall de Rodellar i Villa de Maella, patró dels reals monestirs i convent de Santa Fe, fora i dins dels murs de Saragossa.

Por quanto segons concòrdia que autorisó Jaime Pineda, a los 18 de juny de 1418, va quedar unit, agregat, i incorporat tot el territori d'Alcalatén, encara que van quedar comprendidos els caserios de Figueroles d'Alcalatén amb els capítols, pactes i prevencions que en la mateixa s'expressen; i sobre la seua observancia s'originen diferents plets, de manera que es huvo d'expedir una altra concòrdia, estant aquests els nostres estats, ses Sequestró als 18 d'Agost de 1683, que la autorisó Carlos de Borga, amb la qual tampoc ha pogut enterament ressecar els plets i contravencions.

I habiéndose posteriormente a aquest poblat de vastante número de vesinos, el territorio de Figueroles d'Alcalatén, on hi ha feliç esglesia separada de la de Llucena, i totes les particularitats per a constituir poble i veïnatge amb separat govern, he resolt pels respectes a mí ben vistos, que quede separat el "lugar" de Figueroles d'Alcalatén i els seus veïns, del govern i jurisdicció de Llucena; i que aquest lloc de Figueroles tinga el títol de tal lloc, com pel present le doy, perquè exersa tota la jurisdicció civil i criminal, governativa i política en el meu nom, entre tots els seus vecinos, i li assenyale per territorio privatiu i separat, tota la redonda que el mateix territori del bovalar, i nomine en alcalde ordinari d'aquest lloc de Figueroles a Josehp Bernat, en primer regidor a Joan Bernat i en segon regidor a Andrés Gozalbo, los quales han de jurá en poder de mi governadó general don Vicent Feliu, i en todo el demás contingut en les concòrdies, el dexó en su fuerza i valor. I que en la distribusió de les derrames comuns, entre Llucena i Figueroles, se aga amb intervisió del govern de Figueroles.

Dado en Murviedro a 1 d'Agost de 1726.

El Comte d'Aranda.

Per manament de la seua Ex[cel·lència], don Martí de Camps.

FIGUEROLES D'ALCALATÉN

Figueroles d'Alcalatén (el nom podria ser perquè hi ha moltes figueres en el seu terme?), es troba situat en la part septentrional de la comarca, té una altitud de 360m per damunt del nivell de la mar, una superfície de 12.1 km², i es troba a 27 km. de Castelló, seguint la carretera comarcal CV-16 i prenen després la CV-190.

Situat en la marge esquerra del Barranc de San Joan (actualment riu Lluca), es troba en un pla, envoltat de diverses muntanyes i tossals: El Castellar, El Tossalet, N'Aram, El Morral i El Cabeço.

També destaquen els paratges del Barranc de les Olles (on hi ha un "cocó", que és una construcció feta amb pedra, que servia per a recollir l'aigua dels barrancs), la Bassa del comte d'Aranda, i la Pedrera, que ja s'utilitzava en temps dels àrabs.

Els carrers són plans i rectes, a les cases als balcons abunden les plantes i les flors. En 1972 se li va concedir el Premi Nacional "Comte de Guadalhorce", per la decoració i embelliment dels seus carrers.

Carrer la Cova

Carrer Sant Blas

Carrer l'Alcora

Plaça Villalonga

Casa Cultural

Llavadors Municipals

El clima és mediterrani, estius calorosos i hiverns suaus. En aquest clima predomina una vegetació de baixa altura, juntament amb estrats herbacis o de matolls; es cultiva l'olivera, l'ametller, i la garrofera.

Hi ha una Almàssera d'oli "Cooperativa Agrícola San Mateo" fundada en 1948, per Joaquin Porcar Gozalbo. Actualment el president és Ricardo Bagán Bernad, on es realitza l'extracció de l'oliva de la comarca de l'Alcalatén, autèntic or verd. En 2018 es va batre el rècord de la campanya, amb 850.000 kg d'olives processades.

Darrerament han realitzat una clara aposta per la qualitat, amb millores tecnològiques en els sistemes de filtrat i depòsits inox amb control de temperatura, llestos per a l'extracció en fred. Les almàsseres modernes consten de tres espais de treball diferenciats, segons la fase de producció: Pati de recepció, netejadora, rentadora, pesadora i emmagatzema a l'espera de la molturació, en les tremujes (pulgó).

Fins a finals dels anys 50, ere un poble eminentment agrícola i ramader. En 1957 es construeix la primera fabrica de taulells “Azulejos Figueroles”, gràcies a la iniciativa de Fructuoso Cano Porcar, i altres dos socis, activitat que és la principal font de treball hui en dia al poble. Actualment hi ha dos fabriques: Equipe i Actual, que donen treball a la gent del poble i alrevedors.

Fructuoso Cano Porcar

També hi ha una empresa de multiaventura: VIUNATURA, que desenvolupa activitats esportives per a tota classe de gent: famílies amb xiquets, grups de joves, escolars, tots amb ganes de gaudir d'aventures a l'aire lliure en plena natura, tals com el senderisme, barranquisme, escalada, vies ferrates, caiac, espeologia, tirolines.

També es pot practicar el vol en parapent, en una muntanya prop del poble, a la qual es pot accedir molt bé amb cotxe.

També hi ha una empresa de transports “Fanpama” i un altra de distribució de vegudes “Lutisme S. L.”. Una escola “CEIP Naram”, un Centre de Salut i una farmàcia, una caixa, “Caixa-bank”, una panaderia, tres tendes, una drogueria, tres bars, un estanc, una perruqueria, “Monyos”, un ferré, un fusté i un taller de cotxes.

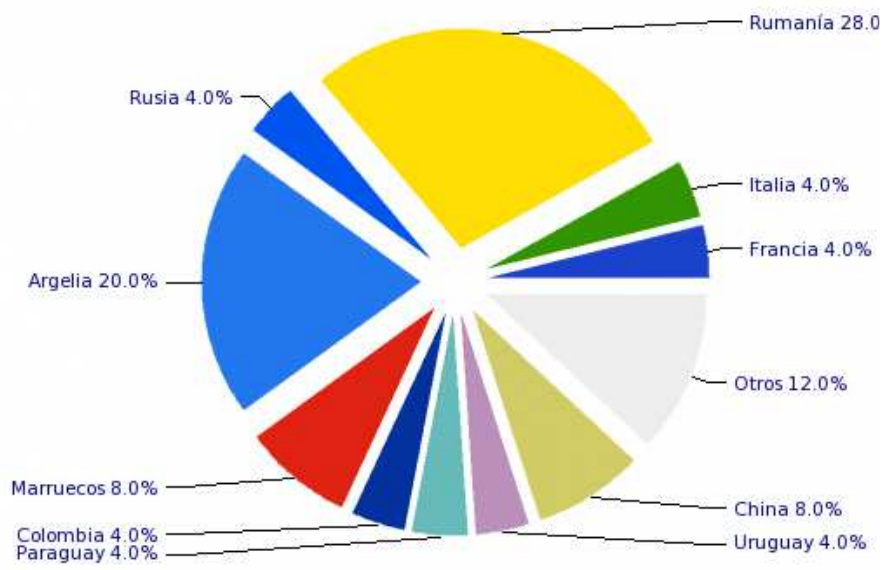
Una Associació de Mestresses de casa “Sant Mateu“, una Associació de Jovens “Figueroles”, un altra Associació de Jubilats “Sant Mateu”, un altra de Caçadors, un grup de teatre “Els Escalda-sants”, una Rondalla “Els Kimbol’s”, i una banda de musica. Des de 2003 l’alcalde és Lluís Gregori Herrando, del partit Popular.

CENS ACTUAL DE LA POBLACIÓ DE FIGUEROLES D'ALCALATÉN.

Rang d'Edat	Número d'Homens	% sobre el total de la població masculina	Número de Dones	% sobre el total de la població femenina	Total del Rang	% sobre el total de la població
91 a 100	0	0,00 %	4	1,49%	4	0,75%
81 a 90	18	6,77%	18	6,72%	36	6,74%
71 a 80	19	7,14%	21	7,84%	40	7,49%
61 a 70	42	15,79%	30	11,19%	72	13,48%
51 a 60	54	20,30%	49	18,28%	103	19,29%
41 a 50	33	12,41%	38	14,18%	71	13,30%
31 a 40	35	13,16%	35	13,06%	70	13,11%
21 a 30	27	10,15%	26	9,70%	53	9,93%
11 a 20	19	7,14%	28	10,45%	47	8,80%
0 a 10	19	7,14%	19	7,09%	38	7,12%
TOTAL	266	100,00%	268	100,00%	534	100,00%

Des de el segle passat la població de Figueroles ha fluctuat de manera alternativa, anant a la baixa, l'any en què es comptaven més habitants al poble va ser l'any 1900, amb 712 habitants. En els últims anys a causa de la immigració i la globalització la població és més heterògena. Segons dades oferides per l'INE, en l'estadística del padró, els habitants empadronats a Figueroles que han nascut en altres països ascendeixen a 25.

12 habitants	6	homes	6	dones	en Europa
7 habitants	4	homes	3	dones	en Africa
4 habitants	1	homes	3	dones	en Amèrica
2 habitants			2	dones	en Asia

MASOS I MOLINS

El masos del terme de Figueroles van ser molt importants antigament, en la Tinença de l'Alcalatén. Apareixen citats per primera vegada, en un document datat en 1367, en el qual el senyor d'Alcalatén, eximeix als seus vasalls de pagar impostos, per entrar llenya i palla en les masades. L'edificació típica dels masos ere de: primera planta, cuina, habitacions; en la planta baixa el corral del matxo, la pastera, el forn i el rebost; i al costat l'era per a batre els cereals i la pallisa per a guardar la palla.

Els masos més destacables del terme són:

MAS DE LA TRAGUANTA: origen, barbarecs, celta, any de contrucció: desconegut, abastiment d'aigua: aljub, situacio: partida la Traguanta, altitud: 650 metres per damunt del nivell de la mar, propietaris: Vicent García i Sebastià, Josefina i Waldesca Sebastià i Andrés.

MAS D'ELENA: any de construcció: desconegut, abastiment d'aigua: cisterna que hi ha prop d'ell, situació: partida la Traguanta, altitud: 650 metres per damunt del nivell de la mar, propietari: Francesc Ribés i Creus.

MAS DE FERMÍ: any de construcció: desconegut, abastiment d'aigua: una cisterna que hi ha prop d'ell, situació: partida la Traguanta, altitud: 640 metres per damunt del nivell de la mar, propitari: Salvador Ribés i Creus.

MAS DEL VICARI: any de construcció: desconegut, abastiment d'aigua aljub, situació: partida la Traguanta, altitud: 660 metres per damunt del nivell de la mar, propitari: Francecs Sabater i Negre. Mas de Evarist, any de construcció: desconegut, abastiment d'aigua: aljub, construït en 1.931, situació: partida de la Traguanta altitud: 650 metres per damunt del nivell de la mar, propietària Marcel·la Sabater i Escrig. Mas del Ravalero, any de construcció: desconegut, abastiment d'aigua: d'un bassot, situació: partida la Cubiella, altitud: 640 metres per damunt del nivell de la mar, propietària: Mercé Martí i Bartoll.

MAS DEL QUADRAT: any de construcció, desconegut, (en 1945 es va construí el segon pis), abastiment d'aigua: d'un bassot, situació: partida la Cuviella, altitud: 650 metres per damunt del nivell de la mar, propietari: Salvador Martí i Sabaté.

MAS DELS HERRERO: any de construcció: desconegut (en 1930 construíren el segon pis), situació: partida la Cubiella, altitud: 630 metres per damunt del nivell de la mar, propietari: Maties Cuevas i Herrero.

MAS DE LA PENYA-ROJA: (Traguanta), any de construcció: desconegut, abastiment d'aigua: del coco que hi ha al Barranc de les Olles, situació: partida la

Cubiella, altitud: 540 metres per damunt del nivell de la mar, propietari: Miguel Cuevas i Herrero.

MAS EL PINAR: any de construcció: desconegut, abastiment d'aigua: aljub construït en 1934, situació: partida de la Cubiella, altitud: 490 metres per damunt del nivell de la mar, propietari: Josep Manel Barberà i Ibáñez.

EL MASET, O DEL COL·LEGAL: any de construcció: desconegut (en 1680 ja està habitat), abastiment d'aigua: cisternes, també té pou, situació: partida el Maset, altitud: 480 metres per damunt del nivell de la mar, propietari: (antigament va pertànyer a la família dels Villalonga) ara el propietari és, Miquel Forés i Nebot.

EL MAS VELL: any de construcció: desconegut, abastiment d'aigua: la font de Tenilles, situació: Partida mas vell, altitud: 405 metres per damunt del nivell de la mar, propietari: Joan Josep Granell i García.

Actualment és troben quasi tots deshabitats.

MOLÍ DEL COMTE D'ARANDA O MOLÍ VELL, (és el primer molí fariner, que va ser construït al poble). Els Urrea construïren a Figueroles a finals del segle XIII un molí fariner. Al llibre de Peita de 1531 de Lluçena i Figueroles, apareix ja en els escrits el Molí Vell. El Molí des de sempre ha sigut propietat dels Urrea, fins a 1798 que va morir, En Pedro Pablo Abarca de Bolea Ximénez d'Urrea, desé Comte d'Aranda.

Al morir aquest sense descendència, la Tinença de l'Alcalatén va passar a la casa Ducal d'Híjar, heretant el Molí Vell el seu nebot, En Pedro d'Alcàntara Fadrique Fernández d'Híjar i Urrea. El fill d'aquest, el dia 16 de Maig de 1854, vengué el Molí Vell per 80.000 reals de belló, a En Josep Taurà i Pont, natural de Vila-real i veí de l'Alcora.

Després ha tingut altres propietaris, entre ells N'Enric Capdevila i Porcar i En Ramon Campos i Morte, veïns els dos de Figueroles, El dia 12 d'Agost de 1919

instal·laren una mini-central hidroelèctrica, per a subministrar energia al poble. En 1932 l'empresa valenciana Lute, comprà la concessió, i va estar funcionant fins a 1944.

El molí encara conserva les antigues moles de moldre blat, així com una magnífica arcada de pedra a la planta baixa. En una de les pedres està el símbol del pedrapiquer que la va fer; té un carcau de pedra i molt gran; hi ha dos petites arcades més també de pedra. Any de construcció: desconegut, abastiment d'aigua: Font de la Miloca, situació: partida Molí Vell, altitud: 350 metres per damunt del nivell de la mar. Propietari: Evarist Sabater i Negre.

EL MOLÍ DEL PITO: el va construir En Pere Monzonís i Fandos, natural de Borriana (Arxiu Històric de Saragossa. Lligall 11, número 65), va comprar un tros d'horta en la partida Horta Major (Carreraça) en 1803, el dia 18 de Desembre de 1806, sol·licità a l'Ajuntament de Figueroles d'Alcalatén, la construcció de un molí nou, aquest en un ple extraordinari, del dia 6 de Febrer de 1807 va aprovar unànimanet l'construcció del molí. El Duc d'Híjar inicia un plet contra ell, davant l'Audència Reial, i es va paral·litzà l'obra (Arxiu del Regne de València. Bailia lletra E, expediente número 2313). L'Audència Reial va fallar a favor d'En Pere Monzonís i Fandos, el dia 19 de Maig de 1809. Any de construcció: 1809, abastiment d'aigua: Font de la Carreraça, altitud: 330 metres per damut del nivell de la mar, propietari: Eusebi Hospitaleche i Selfa.

MOLÍ DE LA SARGENTA: va ser construït per Isidre Cano natural de Benafigos i veí del poble, en un horta seua, comença a funcionar el dia 6 de Gener (festivitat dels Reis) de 1814.

Durant la construcció del molí es produïren tre plets, que foren portats davant la Bailia de València. El primer el prologue el Duc d'Híjar (Arxiu del Regne de València. Bailia lletra E, expediente número 2818), en 1813 i durà fins a 1817, aquets el va guanyar Isidre Cano. Els altres dos foren en 1814 i 1819, a instàncies dels propietaris de l'Horta Nova (Arxiu del Regne de València. Bilia lletra E, expediente número 2477), aquest dos els va perdre Isidre Cano. Any de construcció: 1813, abastiment d'aigua. Font de la Carreraça, situació; Partida Horta Nova, altitud: 310 metres per damunt del nivell de la mar, propietari: desconegut. Actualment esta derruït.

ESGLÉSIA DE SANT MATEU

Construïda a mitjans del segle XVII, entre 1640 i 1651 damunt de l'antiga església i cementeri, mesura 23.40 m2. de llarg per 15.60 m2. d'ample i 15.50 m2. d'altura. Antigament pertanyia a la diòcesi de Tortosa, fins al dia 10 de Juliol de 1960, que va passar a pertànyer a la diòcesi de Segorb-Castelló.

D'estil renaixentista, és d'ampla façana i està composta d'una sola nau d'ordre toscà. En 1605 va tenir pila de batejar i també va tindre els seus propis llibres sacramentals. Encara es conserva una sèrie dels "Quinqui Libri" (baptismes, casaments, confirmacions, defuncions i compliment pascual) de 1555 fins a 1595, a la parròquia de la Mare de Déu de l'Assumpció de Lluçena.

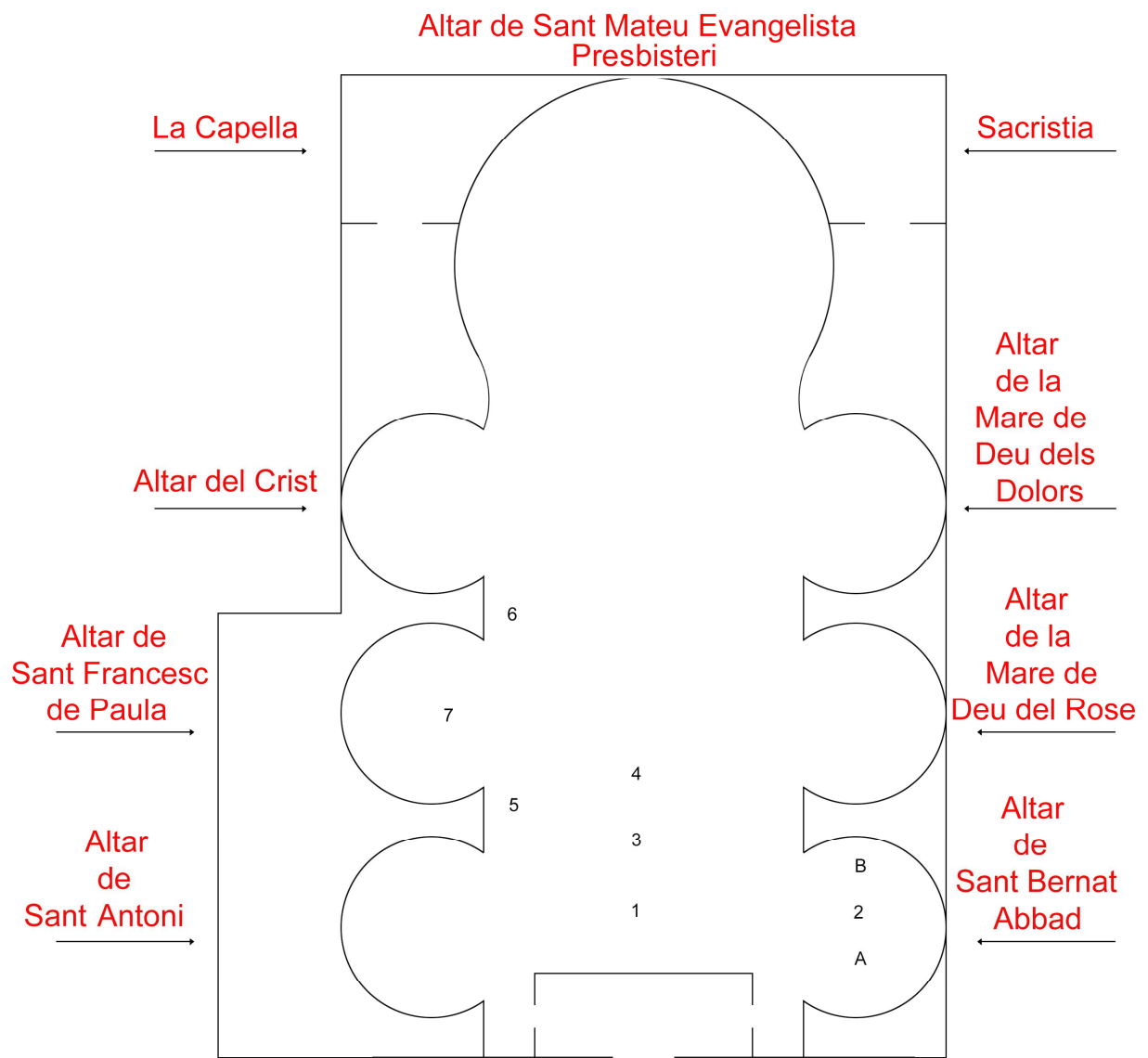

L'edifici està catalogat com a Bé de Rellevància Local, segons la Disposició Addicional Cinquena de la Llei 5/2007 de 9 de febrer, de la Generalitat, de modificació de la Llei de 4/1998, d'11 de juny, del Patrimoni Cultural Valencià (DOCV Núm. 5.449 13/02/2007).

L'any 2003 es va celebrar el 400 aniversari de la parròquia (1603–2003). Es va fer una gran festa, es van adornar tots els carrers, la gent del poble va treballar molt. Durant una restauració que es va dur a terme l'any 1995, es va excavar el sòl, i es van trobar unes set làpides de ceràmica de l'època del Comte d'Aranda, i també es va trobar en una de les tombes de l'antic cementeri de l'església medieval, un diner de l'època del Rei Pere III el Ceremoniós, sobirà de la corona aragonesa entre 1336 i 1387.

Làpides de ceràmica del Comte d'Aranda

Tots els altars daten de finals del segle XVII i principis del XVIII, i els uns són encara d'estil renaixentista i els altres d'estil barroc.

ALTAR DE SANT BERNAT ABAT: És de finals del segle XVII, va ser construït per a albergar el quadre de Sant Bernat Abbat, el llenç és d'estil tenebrista de l'escola del pintor Ribalta (1667). Els germans donants del quadre es troben orant en la part inferior, als peus del Sant, al costat hi ha la següent inscripció: Dr. Pere Miquel Bernat. Rv. De Lluçena de 54 anys. Matheu Bernat germà del dit Rv. de edad de 50 anys.

ALTAR DEL CRIST, És d'estil renaixentista, del segle XVII, durant la guerra, any 1936, van ser destruïts els xicotets llenços que es trobaven en la part inferior de l'altar també va ser destruït un crucifix, una talla de fusta policromada. El llenç d'aquest altar pertany a l'escola del pintor Ribalta, d'estil tenebrista. Estan representats la Verge Maria i el deixeble predilecte del Senyor, Joan, el quadre es titule "El Crist Crucificat", en la part inferior es troben pintats els membres de la família donant de l'altar.

ALTAR DE SANT ANTONI. D'estil renaixentista, de l'escola de Ribalta, durant la guerra civil, va ser destrossat i en 1949 va ser totalment desmuntat, només es conserven dues tablillas i un llenç, que represente l'adoració dels Reis Macs, actualment en el lloc de l'altar es troba la pila baptismal. També hi ha un tríptic que va ser pintat en 1950 per el pintor tortosí Rosendo Escolà.

ALTAR MAJOR DEDICAT A SANT MATEU EVANGELISTA. Pertanyent al segon període del barroc de principis del segle XVIII, d'estil xoriguerenc és de 1728, es distingeix de la resta dels altres altars per la seua grandària i forma, té quatre columnes recobertes de pàmpol, amb grans i petites flors artísticament decorades, amb tot això s'aconsegueix sostindre un altar escenogràfic totalment cobert per exuberant i pomposa decoració daurada i policromada de gran efecte de luxe i riquesa. Formant part d'aquest magnífic altar, en el seu extrem superior a la dreta es troba Sant Senent i a la seua esquerra Sant Abdó (sants considerats com a protectors de la pedra i del granís).

Antigament en el centre de l'altar hi havia una talla de fusta policromada d'estil barroc, que representava a Sant Mateu a grandària natural, a la seua esquerra pintat en un llenç, Sant Roc, a la dreta Sant Esteve i en la part superior hi havia un altre llenç en el qual es representava al Crist Crucificat, tots pertanyents a l'escola de Ribalta i considerats de gran valor artístic. Durant la guerra civil de 1936, van ser tots destruïts, actualment en la part superior es troba un llenç renaixentista d'estil tenebrista de finals del segle XVIII pertanyent a l'escola de Ribalta, va ser col·locat en 1940, les tres imatges que hi ha en l'altar són modernes i sense cap valor artístic, en el centre es troba Sant Mateu en grandària natural, a la seua dreta Sant Josep i a la seua esquerra el Sagrat Cor de Jesús.

Altar major de la parròquia

ALTAR DE LA MARE DE DEU DELS DOLORS. Pertany al segon període del barroc, de principis del segle XVIII, l'estil és xorigueresc, després de la guerra civil, va ser reconstruït i en la seua part de dalt es va posar indegudament, un tríptic que no pertany ni a l'època ni a l'estil, ni tampoc a l'ornamentació original d'aquest, però són tres llenços interessants, d'estil tenebrista, pertanyents a l'escola de Ribalta. L'antiga imatge que albergava en el seu interior, era una talla de fusta policromada d'estil barroc, la que hi ha actualment és del segle XIX i és d'estil neoclàssic.

ALTAR DE SANT FRANCESC DE PAULA. És barroc, va ser construït a principi del segle XVIII, en el any 1726, el llenç és renaixentista, d'autor i escola desconeguts, restaurat en 1954. En ell es representa a Sant Francesc de Paula, a baix assegut als seus peus Fra Joan Villalonga Bernat, donant del retaule, a la part dreta del Sant s'aprecia una mitra en el sòl, aquest símbol represente la renúncia a ser bisbe de Barbastro, que aquest il·lustre fill de Figueroles d'Alcalatén va protagonitzar per aquells anys. Al peu de l'altar en el sòl, es troben enterrats el Noble i Venerable Tomàs Villalonga Bernat, i el seu germà Don Vicente Villalonga Bernat.

ALTAR DE LA MARE DE DEU DEL ROSE. D'estil barroc, pertany al segle XVIII, d'ell sobreïxen els seus dues grans llunes policromades, el llenç de la seua part superior, és d'estil barroc, d'autor i escola desconeguts, represente a Sant Josep amb el xiquet Jesús en braços.

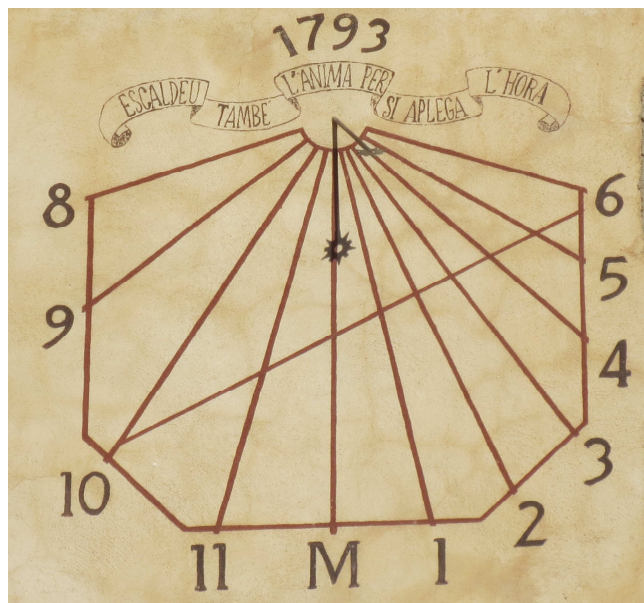

Annex a l'església està el campanar de 25 metres d'altura és de planta quadrada i acabat amb una graciosa rematada amb teules de color blau, i damunt un penell que representa la figura d'una dona dolçainer. Conté quatre campanes: La Mitjana - any 1768, Santa Maria i Sant Mateu - any 1977, Santa Maria - any 2004, Sant Vicent - any 2004. Hi ha diferents tocs de campana: toc de missa, arrabatament, per a enterraments, de processó, volteig general de campanes que anuncien les festes majors del poble.

El temple té la condició de Bé de Rellevància Local segons la Disposició Addicional Quinta de la Llei 5/2007, de 9 de febrer, de la Generalitat, de modificació de la Llei 4/1998, d'11 de juny, del Patrimoni Cultural Valencià.

El campanar té dos rellotges. El primer és un antic rellotge de sol, amb una inscripció en la qual es fa referència al sobrenom que reben els habitants del poble “Escalda-sants”, “**Escaldu també l'ànima per si aplega l'hora**“. L'altre és més modern, mecànic, col·locat l'any 1913 sent l'alcalde Vicent Chiva Nebot (Sento Casotes) del partit Liberal.

En la plaça hi havia una font de pedra, inaugurada en 1932.

Per l'inauguració es va adornar la plaça amb arcs de matissa, flors i gallardets, va venir la Banda de Tales, els padrins de la font van ser Don Ignaci Villalonga Villalba i Donya Carmen Gaudenes de Villalonga, va beneir la font Mossén Miguel Martinez, capella de Figueroles, també estave present mossén Luís Negre Valls, fill de Figueroles (en procés de beatificació per la diòcesi de Tortosa).

L'aigua procedeix de la font de la Miloca, font que naix en el terme de Lluçena, enmig d'un barranc, envoltada de pins i penyasegats, prop de la volta de la Ferradura, del mas de la Penya Roja i del Molí Vell. L'aigua regava l'horta de Bou. En 1925 Arcadi Herrando, aleshores alcalde del poble va anar a Madrid a demanar-li a Alfons XIII, la concessió de drets d'aigua, cosa que li va concedir, l'any 1929 es van pagar els drets d'aigua de l'horta, Lluçena no es va oposar i només va demanar una aixeta d'aigua per la masia de la Penya Roja i es va dur l'aigua al poble.

L'any 1993 es va canviar l'antiga font de pedra per una més moderna de ferro, que va entrar en funcionament el dia 7 d'abril de aquest any. L'antiga font de pedra es va traslladar a la plaça de l'entrada del poble, en el 2009 la van llevar, i en 2019 la han tornat a posar en la plaça en el mateix lloc.

POESIA que vaig fer en 2014, any de gran sequera en tota la comarca, en què es van secar totes les fonts menys la Miloca, ella no va parar de donar-nos aigua, un homenatge a esta font tan vullguda.

De la font de la Miloca
baixa un cor d'angelets
que ens porten l'aigua al poble
perquè la begue la gent.

En arribar a la plaça
i sentir el soroll d'aigua
els xiquets volen beure,
riure i jugar perquè l'aigua
els atrau com un imà.

És un aigua que cure tots els mals
perquè beus ferro i molts minerals
i els que beuen d'aquesta aigua
no estan mai mals.

Aquesta font tan prolífica
i que tanta aigua ens done
es mereix un homenatge
i l'afecte de tot el poble.

Raquel Cano

ERMITA DEL SANTÍSSIM CRIST DEL CALVARI. HISTÒRIA I LLEGENDA

L'Ermita del Santíssim Crist del Calvari es troba prop del poble, en una xicoteta muntanya de nom El Tossalet, mesura 6 metres de llarg per 3.60 metres d'ample i 7 metres d'altura, la seua construcció date del segle XVII. L'ermita esta catalogada com a bé de rellevància local segons la Disposició Adicional Cinquena de la Llei 5/2007, de 9 de Febrer, de la Generalitat, de modificació de la Llei 4/1998, d'11 de Juny, del Patrimoni Cultural Valencià. Tant el Calvari com l'ermita, així com el recinte del cementeri, es troben envoltats per una paret de maposteria, amb unes portes de forja als dos costats.

Dins guarda un Crist Crucificat. Antigament ere una talla de fusta policromada que va ser destruïda durant la guerra civil, tal com les capelletes del Calvari, que tenien rajoles de ceràmica de la fàbrica del Comte d'Aranda. La imatge actual és de 1945, i les capelletes es van reconstruir l'any 1951, amb taulles del ceramista alcorí José Cotanda. També sabem, per les dades que ens aporte l'historiador Sarthou Carreres en el seu llibre titulat "Geografia general del Regne de València, pàgines 586-87, que a l'ermita "se conservan piedras de gran valor artístico".

Els habitants del poble veneren amb gran fervor el Crist Crucificat, degut als molts favors i gràcies que els ha concedit. En ocasions molt excepcionals ha sigut tret de l'ermita per implorar la seua misericòrdia: la primera de la qual tenim documentació es va produir en el segle XVIII, per motius de sequera, un altra vegada en 1890, per una epidèmia de còlera, a conseqüència de la mateixa es van morir mols veïns del poble, segons compten els majors del poble, això va motivar que es començarà a fer regularment una novena al Santíssim Crist del Calvari, amb pregàries i oracions.

L'epidèmia va ser produïda per una forta sequera que es va ocasionar en la part septentrional de la província, es va traure al Crist en solemne processó pels carrers del poble, quant el Crist va tornar a l'ermita, al cap d'unes hores va començar a ploure, i es va acabar la sequera i l'epidèmia de còlera. Eternament agraït Vicent Gomez i Puerto, per lliurar a la seua família i al poble de l'epidèmia i la sequera va compondre uns Gojos en honor al Santisim Crits del Calvari, aquests es van cantar en l'ermita el dia de

la festa, amb molta devoció per tots els habitants del poble i per molts fidels que van arribar en romeria d'altres pobles de la comarca. L'any 1917 es va produir una nova epidèmia, coneguda con "La Panerola" (cucaracha), en la qual van morir molts veïns, tants que en el xicotet cementeri no hi havia espai per a enterrar-los a tots, i compten els majors que molts malalts pujaven ells mateixos a peu fins al cementeri per a morir allí.

Una vegada més el Crist va ser tret de l'ermita en solemne processó i passejat per tot el poble, i quan va acabar la processó, va començar a ploure durant nou dies, netejant el poble de l'epidèmia.

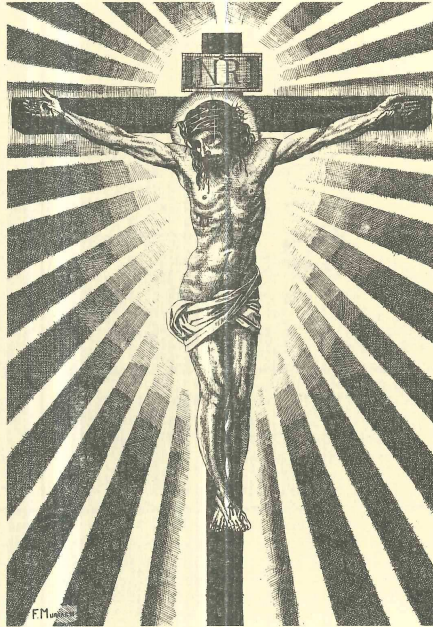
La darrera eixida es va produir el dia 23 de Maig de el 2009, per a commemorar el 375 anys de la construcció de l'ermita, i la devoció del poble pel Ell.

Hi ha una llegenda que ha anat transmetent-se oralment des de temps immemorials, es remunte a l'edat mitjana, es diu que un matí van aparéixer tres pelegrins de diferents edats, el més major en arribar al poble va caure malalt i no va poder seguir el camí amb els altres pelegrins, que van continuar caminant, un va arribar fins a Costur quedant-se allí i l'altre en l'Alcora. El malalt va ser depositat en una casa a les afores del poble (lloc que vui ocupa l'ermita), la seua salut va anar deteriorant-se a poc a poc i va morir a les poques setmanes, els altres dos pelegrins van tornar al poble per a donar-li eterna sepultura, una vegada enterrat van tornar a l'habitació d'aquest per a recollir les seues pertences, i damunt del llit van veure un crucifix, els habitants del poble en assabentar-se van acudir al lloc prostrant-se i venerant aquesta imatge, considerant la seua aparició com un miracle.

Hi ha dues Ermites més en el poble que són privades, una en la Masia dels Col·legials (ara pertany a Miquel Forés i Nebot), i un altra en el mateix poble, al carrer Major, a la Casa del Col·legials. Les dues pertanyents a la família Villalonga.

GOZOS EN HONOR DEL SANTISIMO CRISTO DEL CALVARIO
(Venerado con gran fervor en Figueroles d'Alcalatén)

Dios de clemencia y bondad,
ya que sois Padre piadoso,
socorrednos amoroso,
en toda necesidad.

De tiempo antiguo os venera
nuestra Iglesia parroquial,
y este pueblo en todo mal
protección en Vos espera,
nadie os llama que no vea
vuestra fina voluntad.
Socorrednos...

Vuestra Imagen portentosa
que a este pueblo vino a honrar,
nadie puede contemplar
sin conmoción prodigiosa,
y pues el pecho rebosa
en afectos de piedad.
Socorrednos...

Clavado por vuestro amor
ahí fino, os presentáis
y desde esa Cruz llamáis
al dormido pecador,

que penetrado de dolor
corré a vuestra bondad.
Socorrednos...

Ese pálido semblante
puesto en mortal agonía,
al que contrito le mira
muestra ser de un Padre amante,
que por sus hijos constante
sufrió toda crueldad.
Socorrednos...

Cada vez que os han bajado
para hallar algún consuelo,
ha conocido este pueblo
su infortunio mitigado,
en rogativas implorado
cesa ya a la adversidad.
Socorrednos...

Cuando la lluvia del cielo
a nuestra tierra se niega,
Vos sois la nube que riega
de este pueblo el feliz suelo,
seguid pues en dar consuelo

V/. Te adoramos Cristo y te bendecimos
R/. Que por tu Santa Cruz redimistes al mundo.

OREMOS

Te rogamos Dios omnipotente, que concedas a los hijos de Figueroles, los cuales en memoria de la Pasión de tu Hijo Jesucristo, veneran en esta tierra su corona de espinas, merezcan ser coronados por El de gloria y honor en los cielos. Tú que vives y reinas por los siglos de los siglos.

R/. Amén.

en tiempo de sequedad.
Socorrednos...

Si dando terribles giros
se ve negra tempestad,
logramos serenidad
solamente en descubriros,
debemos pues bendeciros
cual iris de majestad.
Socorrednos...

Figueroles siempre os aclama
por buen padre y protector,
pues vuestro sagrado amor
a todo su pueblo inflama,
éste que en Vos confía y ama
salváis de peste y mortaldad.
Socorrednos...

Dios de clemencia y bondad,
ya que sois padre piadoso,
socorrednos amoroso,
en toda necesidad.

FESTES I TRADICIONS

LA PLEGA DE REIS, se celebra el dia 6 de Gener, és un costum que es remunta a la fi del segle XIII, es tracta de una recollida per a sufragar les despeses de l'església, havent dinat al voltant de les tres de la vesprada, l'ajuntament, juntament en el capellà i acompanyats per la rondalla (Els Kimbol's), ixen per tots els carrers del poble.

La gent en sentir la música, ix a la porta de la seua casa i al pas de les autoritats van donant els donatius: coques, braços de gitano, rollets tous, tomaques, carabasses, pomes, etc.

Cada veí dona allò que pot al sacristà i als xiquets que l'acompanyen amb gran alegria. Una vegada que s'han recollit tots els donatius, se subhasten públicament en la plaça del poble, la gent fa un gran rogle, l'ajuntament i el sacerdote se senten a la porta de l'església i són els encarregats de posar preu a tot el que es subhasta, els xiquets són els encarregats d'anar mostrant els diferents productes a la gent, anuncien els preus en veu alta, mentre van donant voltes a les seues possibilitats econòmiques, després es recullen també les seues ofertes.

Antigament era una festa molt important, hui va desapareixent a poc a poc, a causa dels grans canvis de la nostra societat.

FESTA DE SANT ANTONI ABAT. Patró i protector dels animals, la seua tradició ve des del segle XVI. La festa comença el dia 15 de Gener, aquest dia al matí el Clavari (senyor que s'encarrega d'organitzar la festa), va amb la rondalla recorrent tots els carrers del poble convidant a participar en la festa a totes les xiques joves, les recull de les seues cases i les porte als forns per a que pasten "el prim", coca feta a base de farina, oli, sucre i aiguardent.

Mentre es paste el prim, la rondalla va donant voltes pels forns, animant amb la seua música el treball, les xiques canten i ballen jotes, els xiquets també participen en la festa i van pels forns tocant esquellots i cantant: "Aci estem. Si no ens donen prim, no se'n anirem". Segueixen cantant i armant soroll, fins que ix el Clavari, a la porta del forn, i els dóna, prims, anís i moscatell, a la nit, el sacerdot beneeix els prims.

La vespra de Sant Antoni se celebra la "Maxà", consisteix en una processó en la qual participen tots els animals del poble, el Clavari i dos acompanyants, un a cada costat van muntats en cavalls, aquests van engalanats amb mantes molt trevallades i elaborades, que passen de generació en generació, el sacerdot li dona el Guió del Sant, al Clavari, i al crit de "Visca Sant Antoni", comença la processó, el sacerdot beneeix a tots els animals que van a la processó, es donen tres voltes, i es fan dues fogueres, en la ultima volta es dona el prim a tots els que passen amb un animal: gossos, gats, ocells, conills, ànecs, burros, cavalls, tortugues, etc. Al dia següent s'oficia una missa, presidida pel Clavari i la seua família, i a continuació es dona pas a la processó. Per la vesprada es dona el prim a tots els que han donat almoina i s'organitzen diversos jocs populars: carreres de sacs, trencà de perols, cucanyes, carreres de burros, etc.

GOZOS A SAN ANTONIO ABAD

Bendito y sagrado Antonio
excelente Protector,
defendednos del demonio
de fuego, mal y dolor.

Elegiste vida en desierto
reformado en religión
y sois de virtud ejemplo
en ayunos y oración;
tanto que sois transformado
en el divinal amor.
Defendednos...

En una cueva morando
muchos animales fieros,
fueron vuestros compañeros
mientras estabais orando;
de las tentaciones fuisteis
del demonio vencedor.
Defendednos...

Con tal vida y penitencia
servías a Dios gran Antonio,
que vencéis con la paciencia
la carne, mundo y demonio;

fe, esperanza y caridad
mantenéis con gran fervor.
Defendednos...

Siempre fuisteis vivo templo
de Cristo Dios Infinito,
y de virtud claro ejemplo
como de vos está escrito;
Eliás en santidad
de Cristo sois celador.
Defendednos...

Por vos hizo Dios milagros
aprobandoos ya por santo,
alabandoos vuestras obras
que son del Infierno espanto;
de toda la Cristiandad
os preciáis ser protector.
Defendednos...

Vistiendo áspero cilicio
y vuestro cuerpo azotando,
a Dios hacéis sacrificio
sus preceptos observando;
sois en el desierto orando

del demonio triunfador.
Defendednos...

Guardando los mandamientos
alcanzáis recta virtud,
y por los merecimientos
llegáis a la beatitud;
siempre andáis justificando
teniendo al juicio temor.
Defendednos...

Con tal victoria quedasteis
con el demonio luchando,
que la gloria que alcanzasteis
de continuo estáis llorando;
sirviendo de mal corona
el usar de tal rigor.
Defendednos...

Bendito y sagrado Antonio
excelente Protector,
defendednos del demonio
de fuego, mal y dolor.

V/. Ruega por nosotros, bienaventurado San Antonio.
R/. Para que seamos dignos de las promesas de Cristo.

OREMOS

Os pedimos Señor, por la intercesión de San Antonio Abad, que protejáis a las personas, ganados y animales domésticos de Figueroles con la salud en esta vida y lo que te dignes concedernos en la otra. Por Jesucristo, Señor nuestro.

R/. Amén.

Recopilació: Amadeu Porcar. Il·lustració: Faustino Muriach

FESTA DE SANT BLAI. El dia 3 de Febrer se celebra la festa de “Sant Blai“, al matí antigament es col·locaven diversos rams als peus de la imatge del dant, representat en un mural de taulells del segle XIX, posat en la façana d’una de les cases, que formen el carrer que porta el seu nom. A la vesprada, se celebra un missa en el seu honor, i la gent que acudeix a ella, porta galetes, pa, sal, caramels, arròs, etc., per a beneir-los durant la missa, perquè Sant Blai esta considerat com el protector dels mals de gola. Antigament, els que organitzaven la festa convidaven a la gent a “figues albardaes“, botifarres torraes, vi, anís i moscatell, tot al voltant d’una foguera en honor del Sant, acabant la festa amb la rondalla tocant jotes i la gent ballant.

SANTA AGÜEDA. Patrona de les mestresses de casa, el dia cinc de Febrer, se celebra la festa, es reunixen totes les associades i celebren una missa i processó en honor de la Santa, després en la plaça es fa una “vermutà”, per a tots els assistents, i també un menjar de germanor, després bingo i ball.

FESTA DEL RESERVAT. El Dissabte de Rams es conmemore aquesta festa, dia en què va ser baixat el Santíssim Sacrament des de l’església de Llucena a l’església de Figueroles de l’Alcalatén l’any 1603. Tots els habitants del poble van eixir amb ciris i cants al Molí Vell a rebre la comitiva amb alegria i devoció. Des d’allí és passejat en solemne processó per tots els carrers del poble, als balcons de les cases es penjen cubertors o llençols blancs i als carrers es munten “Les Taulettes”, adornades amb búcars de flors, ciris, en el sòl es fan dibuixos ornamentals, amb heura, flors, papers de colors, arròs, etc. En cadascuna d’elles es depositava el Santíssim Sacrament i el sacerdot impartia la benedicció al carrer, sota pal·li, es cantava el “Tantum Ergo“. Actualment només es fant quatre “Taulettes“, carrer Abadia, carrer el Riu, carrer Major, i carrer Calvari.

FESTA DEL SANTÍSSIM CRIST DEL CALVARI. El diumenge de Pentecosta, és el dia que prenen la comunió els xiquets al poble, és un dia molt especial per a ells. El dilluns és quant se celebra la festa del Santíssim Crist del Calvari, al matí s'oficia la missa i a la nit, cap a les 21 hores, té lloc la novena i a continuació la solemne processó que recorre la majoria de carrers del poble, s'encenen ciris i cresols perquè el Crist, en passar, els deslliure de tot mal, especialment de les malalties i de les epidèmies. En la processó també participen els xiquets i xiquetes que han pres la primera comunió, i també venen xiquets de descendents del poble que viuen en altres pobles o ciutats, ells van davant del Crist tirant flors i pètals de roses en honor del Crist del Calvari.

En solemne silenci es puja fins al calvari, en arribar a l'ermita, es canten els gojos i es resa un parenostre per totes les intencions dels habitants del poble. En la processó s'utiliza un Crist que hi ha a l'església, perquè el que hi ha en l'ermita sols és trau en ocasions excepcionals (sequeres, epidèmies).

Hi ha constància d'una visita pastoral del Bisbe de Tortosa, Justí Antolinez de Burgos i de Saavedra el día 27 de Juny de 1634 a l'església del poble, on manifeste la gran devoció que existeix al Santíssim Crits del Calvari.

1965

La processó en

La processó en 2011

SANT ROC. És una festa popular, que se celebra el 16 d'Agost, que organitzen els veïns dels carrers del Calvari i del Santíssim Crist, l'any 2017 es va comprar una nova imatge de Sant Roc, es va realitzar un sorteig entre els veïns per triar als padrins de la benedicció del Sant, i van ser els agraciats Jesús Gallego i Maria Rosario Escrig. La vespra de la festa es puja al Sant en solemne processó fins a la casa del veí que li correspon per ordre de llista on passa la nit, l'endemà s'oficia una missa al carrer i després es torna a baixar a l'església, se celebren revetlles, menjars, sopars, jocs per als xiquets, concursos. Antigament també es feien bous.

ROMIATGE A PEU A L'ERMITA DE EL SALVADOR I CASTELL DE L'ALCALATÉN. Se celebra el primer dissabte d'agost, en record de les arrels del poble i en commemoració de la seua independència municipal de Lluçena en 1726. Es fa una missa i després s'esmorza en la plaça de l'ermita als peus del castell.

CURSA IBÈRICA. Se celebra el segon dissabte de setembre, recuperant les sendes ibèriques, aquesta cursa discorre pels paratges més emblemàtics del poble, el Castella, la roca Naram, la Traguanta, el Tossalet, aquesta prova està molt ben considerada entre els esportistes d'elite i aficionats.

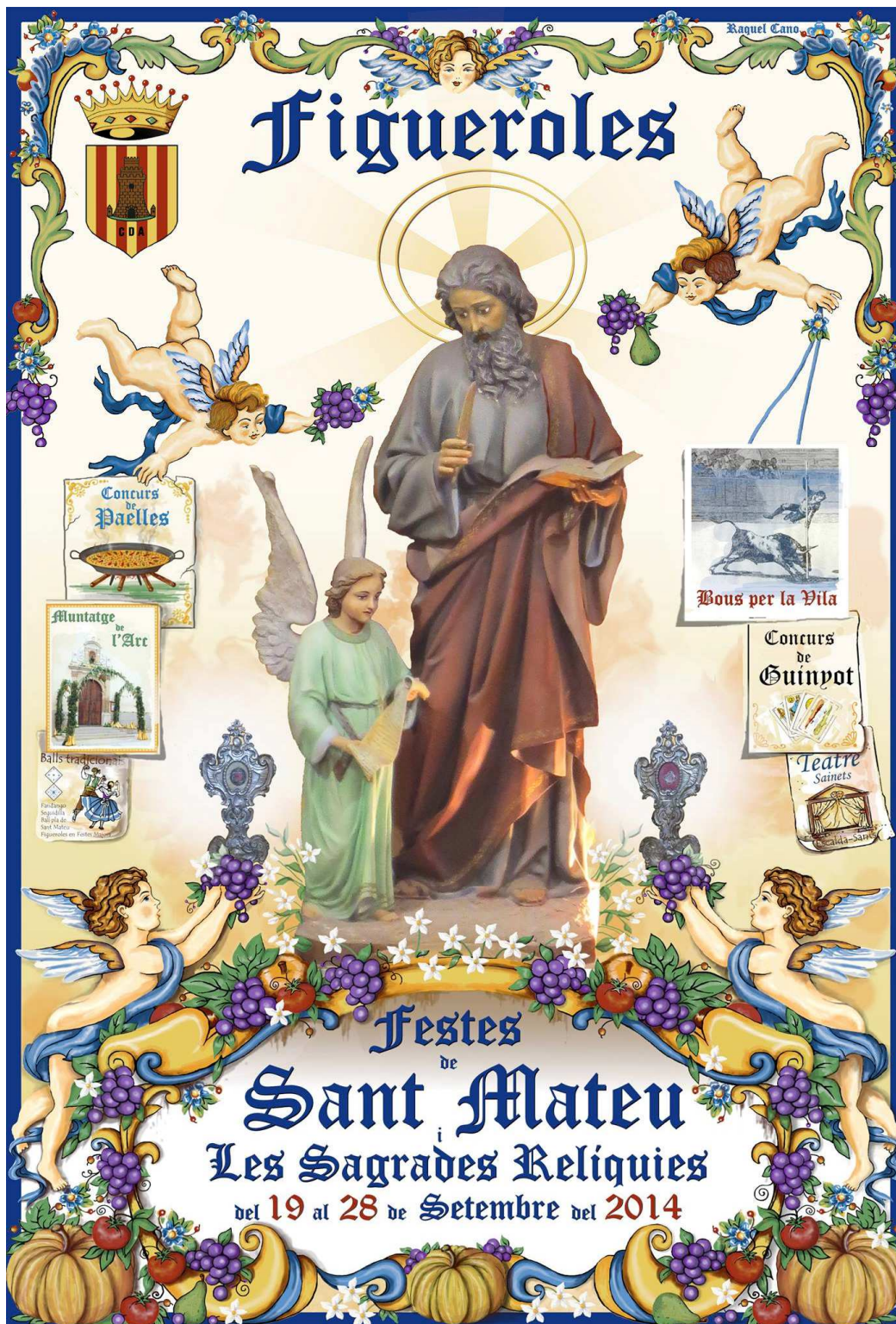

FESTES AL PATRO SANT MATEU. Festes patronals dedicades a Sant Mateu i les Sagrades Relíquies, se celebren el dia 21 i 22 de setembre. És una setmana de festes populars, es fan vaquilles pels carrers del poble, bous embolats, revetles, balls de disfresses, teatre, concurs de paelles, menjar popular de carn de bou “tombet“, pregó de festes, balls tradicionals, missa i processó al patró.

La vespra de la festa del patró, a la nit es fa el montage de “l’Arc de Sant Mateu“, aquest costum data des de fa molts segles, els joves van per les hortes, agafant tota classe de fruits que troben al seu pas, raïm, melons, carabasses, tomaques, pimentons, mangranes, peres, etc, porten tot el recollit a la plaça, a la porta de l’església, i allí amb canyes i branques de “matissa“, recobreixen diversos troncs formant amb ells “l’Arc de San Mateu“. Els fruits recollits es penjen en l’Arc o adornant la porta i façana del temple, amb tot això es fa una ofrena al patró, perquè protegisca les hortes i collites de les tempestes i de la calamarsa, antigament penjaven carabasses als balcons de les xiques solteres del poble. Al dia següent la gent van a missa i a la processó i a veure com a quedat l’Arc.

Portada del llibre de festes de Sant Mateu 2014, disseny de Raquel Cano

Porta del Butlletí l' Arc nº 37, de l'any 2016, disseny de Raquel Cano

ESCALDA-SANTS és el mal mon que reben els habitants de Figueroles, i és perquè en la guerra contra els musulmans, perquè no s'emportaren o trencaren els sants els van amagar la gent del poble a les seues cases, als patis dels animals plens de fem, en passar la guerra els van traure i van veure que aquests estabem plens de polls, i els van escaldar amb aigua calenta, d'ací bé lo d'Escalda-sants.

LLOCS EMBLEMÀTICS

Casa dels Col·legials “casa dels Villalonga”, antiga casa senyorial del segle XVII, edificada en 1608, en el seu interior hi ha una capella-oratori que conté uns magnífics frescs de 1726.

Ermita del Santíssim Crist del Calvari, segle XVII.

Església de Sant Mateu, segle XVII.

El Portal, segle XVII.

Els llavadors, segle XVII, restaurats en 1985.

Mirador de Santa Bàrbara, any 2011.

GASTRONOMIA

ROLLTET-TOU. Pasta típica que es fa en les festes més rellevants del poble, feta a base de farina, ous, oli, aigua, sucre.

Ingredients: Mig litre d'aigua
Mig litre d'oli d'oliva
Una dotzena d'ous
600 grams de farina
Un kilo de sucre

Manera de preparar-los: en una cassola al foc, posarem l'aigua i l'oli, quant comence a bullir afegirem la farina, removent continuament perquè es mescle bé, i no es creme. Quant estiga tot ben mesclat, la traurem del foc i deixarem que es refrede, llavors li tirarem tants ous com la farina admira, anirem fent boles de pasta i les posarem en una llauna, mullarem el dit amb oli i farem un forat enmig, després al forn que ha d'estar a molt alta temperatura, quant comencen a unflar-se es traurem del forn. Amanirem un cassó d'aigua i un altre amb el sucre, agafem els rotllos que espiguen ja freds i banyem la part de dalt en l'aigua i després amb el sucre, ensucrant-los amunto. I una altra vegada al forn uns deu minuts.

PRIMS: pasta típica que es dona en la festa de Sant Antoni, a base d'aigua, farina, oli, sucre i aiguardent. S'emmarca dins dels denominats "Pa Beneït", pasta que substitueix al menjar que s'oferia als pelegrins en els romiatges o rogacions.

Ingredients: Tres litres d'oli d'oliva
Dos litres d'aiguardent
Farina (la que admira la mescla)
 $\frac{1}{4}$ de quilo de sucre

Manera de preparar-los: En un llibrell fondo mezclarem l'oli i l'aiguardent, i la farina poc a poc, fins obtindre una pasta fina. Farem fogassetes menudes, i les aplanarem de forma rodona, després els acararem amb un ou batut, els ensucrarem, i al forn.

CRUIXIDORS:

Ingredients: Dos mides d'aigua
Una mida d'oli d'oliva
Llevat
Llavorettes
Farina
Sal

Manera de preparar-los: Mesclarem l'aigua, l'oli, el llevat, les llavorettes i un pessic de sal, després ho remourem i li afegirem la farina, deixarem que és faça bona la pasta, quant estiga ja bona tornarem a pastar-la, farem boles, les aplanarem i les partirem per la meitat, esperarem que els cruixidors es facen bons, els acararem amb ou, els ensucrarem i al forn. La gent per a berenar agafava un cruixidor i raïm.

ARRÒS AMB ABADEJO, CIGRONS I ESPINACS: plat de dejuni típic de l'època de la Quaresma, quan no es podie menjar carn.

Ingredients: Mig kilo d'arròs / cinc trossos d'abadejo
250g. de cigrons / un manoll d'espínacs
Oli, pimentó, alls, tomaca, sal safrà

Manera de preparar-ho: en una cassola amb l'oli, se sofrig el abadejo, quan està ja daurat, es posa el pimentó, els alls i després la tomaca, una vegada està tot ben fregit, se li tira l'aigua, els cigrons i que bulla una estona, al cap d'un quart d'hora, posarem els espínacs, esperarem deu minuts i afegirem l'arròs, afegirem sal al gust, el safrà i que bulla tot un quart d'hora més, i ja tenim l'arròs al punt per a menjar.

BALLS TÍPICS

EL BALL DE L'ANGUILA, -dolçaina i tabalet- (també Ball de Figueroles), és un ball de plaça, antigament es ballava durant les festes patronals del poble dedicades a Sant Mateu, és un ball on les parelles es posen en línia, els homes d'una banda i les dones d'altra banda, es van juntant fins a formar un sola línia, els homes van donant la volta a totes les dones fins a arribar a la seua parella del principi, va fent una espècie de "eses", d'ací el nom de l'Anguila. Segons dades d'Amadeu Porcar i Hueso, que el va recuperar igual que el del "Prim" en 1979, és una dansa que ballaven els nuvis que es comprometien davant de tot el poble, a poc a poc va deixar de ballar-se, més concretament en 1932 va ser la última actuació. Després de quaranta-huit anys, es va tornar a ballar en la plaça del poble, el dia 26 de Maig de 1980 pel Grup Castelló Danses i Cançons.

LA DANSA DEL PRIM -dolçaina i tabalet-, és una dansa que es ballava la vespra de la festa de Sant Antoni a la porta del Calvari, les dones anaven abillades amb davantals i maneguets blancs, com per anar a pastar el prim. D'autor desconegut a poc a poc es va anant perdent aquesta dansa. Gràcies al treball de recopilació d'Amadeu Porcar i Hueso es va tornar a recuperar en 1979, i el Grup de Danses de Castelló el va tornar a ballar en el poble en 1980.

SEGUIDILLA, JOTA I FANDANGO DE FIGUEROLES. (autor desconegut), antigament, en les festes més importants del poble es ballava la jota en la plaça, després es va anar perdent aquest costum. També solien reunir-se els diumenges o festius en alguna casa del poble, els músics i la gent per a gaudir ballant la seguidilla, la jota i el fandango, durant el descans es repartien entre els assistents figues albardaes, moscatell, aiguardent, i anís.

CANÇONS TÍPIQUES

Figueroles en festes majors. (autor de la musica, Francisco Safont, lletra de mossèn Rafael Vaquer).

Figueroles d'Alcalatén. (autor de la musica i lletra, Francisco Safont, coneguda com Paco 2).

Rondas de España. (passdoble, autor de musica i lletra, Francisco Safont, també coneguda com El Tio Paco).

Som la rondalla Els Kimbol's. (cançó dedicada a la Rondalla Els Kimbol's, l'any 2014, pel seu cinquanta aniversari), música Nieves Bagán i Ximo Albiol, lletra, Alfredo Fornas.

VOCABULARI

Paraules que s'utilitzaven en el poble, però que cada dia que passa es van utilitzant menys i estan en perill de perdre's per sempre, en caure en l'oblit.

UTENSILIS I MOBLES DE LA CASA

Abridó: Eina de ferro per a obrir les llandes.

Arruixadó: Recipient, de ceràmica, llanda o plàstic que conté l'aigua per a regar les plantes, disposa d'un broc que acaba en una boca cònica amb múltiples orificis, mitjançant la qual s'aboca l'aigua, i un ansa per al seu mageig.

Barral o Porró: Recipient de cristall per a beure.

Bagul: Utensili quadrat de fusta per a guardar la roba.

Bufador: Canya foradada per avivar el foc.

Canyís: Utensili fet de canyes unides amb cordell d'espart per a conservar aliments del camp.

Cànter: Recipient ceràmic per a emmagatzemar i beure l'aigua.

Canterella: Cànter amb broc.

Cosi: Recipient ceràmic per a guardar aliments, figues, ametles.

Cresol: Utensili per fer llum consistent en un recipient de ferro on es posa la metxa i l'oli.

Dibrell: Recipient ceràmic.

Embut: Utensili buit ample de dalt i acabat en un tub, que serveix per omplir un recipient.

Escombrá: Netejar el forn de les cendres per a posar el pa

Estovalles: Peça de llens que utilitzaven per a cobrir la massa de pa perquè es fera tova.

Granera: Eina de neteja que consisteix en un feix de branquillons flexibles, de palmes, de bruc, o de plàstic, lligat generalment al cap d'un bastó o canya, que s'utilitza per arreplegar i llevar la brossa.

l'Andana: Barres redones de fusta d'olivera, que s'utilitzaven en el perxe per a sostindre els canyessos plens de fruits del camp.

Llinterna: Aparell de ferro i vidre per a fer llum.

Matalap: Utensili rectangular fet a base de tela cosit i ple de llana, ploma, ho pallarofa, que s'utiliza estès sobre un llit.

Llit de canonge: Llit d'una mesura de metre i cinc cm.

Mundo: Bagul per a guardar la roba.

Olla: Recipient ceràmic amb dues anses.

Palangana: Recipient de porcellana per a llavar-se.

Panera: Recipient fet de vímens per a portar la pasta al forn i tornar a casa amb el pa cuit.

Pastera: Taula de fusta rectangular amb tapa, on es pasta el pa.

Porro: Recipient de ferro o porcellana que es posava davall del llit.

Safa: Recipient ceràmic per a llavar-se.

Safareig: Lloc, construcció on es renta la roba. També es diu així al recipient on es fa la bugada en casa.

Sedàs: Tela clara i fina, muntada en un cèrcol que serveix per separar el segó de la farina.

Vaso: Recipient ceràmic per a emmagatzemar i beure l'aigua.

Verdejá: Traure la llana del matalap, es llavava i després amb una vara de fusta es removia i pegava a la llana per a fer-la toba, després es tornava a introduir dins del matalap.

GASTRONOMIA

Cormull: Que està ple.

Cruixidor: Espècie de pasta, semblant al pa cremat. (cast. pan quemao).

Farinetes: Mezcla composta per farina de sigrons i guixes, que es menja guisa amb aigua calenta.

Llesca: Llesca de pa (cast. rebanada de pan).

Llevat: Massa fermentada que es mescla amb la pasta de farina per a fer-la fermentar.

Mató: Masa pastosa blanca, que resulta de bollir i escórrer el suero que queda al fer el formatge.

Mostillo: Pasta feta a base de vi, farina i trossos d'anous i teronja.

Olla setmanera: Olla feta amb creïlles i una verdura, que podia ser fesols, cards, espinacs, col, bajoques, i tència que durar tota la setmana.

Pastís: Pasta de forma semicircular farcida de confitura de boniato, carbassa o cabell d'àngel.

Prim: Pasta que es done en la festa de Sant Antoni.

Rosego: Pa dur per a utilitzar en sopes en aigua bollint.

Rua: Entrepà, bocadillo.

Suero: La part acuosa que es despren de la llet coallada per a fer formatge.

EL CAMP

Aixà: Ferramenta per a cavar la terra consistent en una planxa de ferro rectangular en manec de fusta.

Aixadella: Aixada de menor tamany i amb el mànec més curt.

Albarda: Aparell de rucs i mascles fet d'una armadura de fusta de llidoner folrada amb pell de cabra.

Are: Utensili de fusta redona amb una base de ferro amb forats o amb fils de filferro, per a netejar el gra.

Apolsa: Ablanir amb els dits les figues seques.

Astral: Ferramenta de ferro amb mànec de fusta.

Bagot: Conjunt de raims u altres fruits units a la tija.

Banasto: Cistell gran i redó fet amb vímet, que serveix per carregar qualsevol producte del camp.

Bocó: Bota xicoteta.

Cabàs: Bossa de mà, feta d'espart entreteixit o de fulles de palma, amb dues anses, més ample de boca que de baix, per a portar tota mena de productes alimentaris i queviures.

Cabestre: Corda o corretja que es lliga al cap d'un animal, maxo, mul, cavall.

Caltró: Cistella baixa, mes estreta per la part de baix i mes ampla per dalt, amb dues anses, feta de vímet.

Corbella: Eina agrícola que s'utilitza per a segar o tallar l'herba.

Cub: Recipient quadrat, on es posen en la part de dalt taules de fusta, per a després tirar el raïm per a trepitjar-lo i extraure el vi que queda emmagatzemat en el fons.

Dalla: Eina agrícola, feta de ferro puntuda, amb un mànec de fusta molt més llarga que la corbella, s'utilitza per tallar l'herba farratgera i el blat.

Esbarzer: Arbust silvestre.

Escarpell: Eina de ferro, amb mànec de fusta per a tallar les arrels que sobreixen en els arbres.

Euxibrí: Treball que consisteix a netejar els ceps de la vinya.

Falç: Eina per a segar, feta amb una fulla de ferro corba i manec de fusta.

Freiginal: lloc abandonat, descampat.

Gavell: Muntó de malea que es cobria amb terra i es calava foc per a cremar les impureses de la terra.

Llegona: ferramenta agrícola.

Mall: Utensili de ferro de grans dimensions per a trencar pedres.

Pallissa: Construcció feta de pedra dedicada exclusivament a l'emmagatzematge de la palla, les pallisses solen ubicar-se als afores dels nuclis rurals a les eres.

Panfigo: Canya llarga oberta al final en forma de cistell amb filferros que s'utilitzava per a agafar les figues que estaven molt a dalt i no podien agafar-les amb les mans.

Rebassá: Cavar la terra per a preparar-la per a la sembra.

Respirall: Forat que es feia a la bota de fusta per a provar el vi.

Sària: Utensili molt grant, generalment d'espart, que forma una bossa a cadascun dels seus extrems i que es posa damunt del llom d'una bèstia per a transportar càrregues diverses.

Tonell: Utensili de fusta i cercles de ferro al voltant.

Toyaga: arbust que quant està sec, s'utilitzava per a encendre el foc dels forns.

Trapijá: Trepitjar el raïm.

Veremá: Recollir el raïm.

Zoqueta: utensili de fusta còncava que es posava a la mà lligat amb cordells a la gobanella, per a protegir-se la mà durant la sega.

PROFESSIONS

Esmoladó: Persona ambulat, que portava un carro amb una gran roda de fusta amb una llanda metàl·lica, que girava gràcies a l'acció del peu del esmolador sobre un gran pedal de fusta i feia girar una mola d'un gra molt fi, al mateix temps que refrigerava la peça que esmolava amb un rajolí d'aigua.

Capadó: Persona ambulat que anava pels pobles a castrar als matxos.

Esquiladó: Persona ambulat que esquilava el pelatge o la llana a un animal.

Matalapero: Persona ambulat que fa els matalaps.

Subhastero: Persona ambulat, que anava pels pobles i en les places venia les mantes en subhasta.

EXPRESSIONS

Ale: Salutació.

Au: Salutació.

Borinot: Persona fanfarrona i prepotent.

Empastre: Una cosa mal feta, que està fet un embolic.

Figa: Persona ximple, tranquil·la, passiva, que no s'assabenta de res.

Lluent: Persona molt endreçada, neta.

Mone: Anar-se.

Polit: Presumit, molt endreçat

Rosegó: Persona que sempre està protestant per tot, que no li sembla res bé.

Titot: Persona ximple, ingènua.

Xollá. Robar.

INDUMENTÀRIA

Albarques: Calçat rústic, fet de cuir cru, que s'assegura amb cordes o corretges sobre l'empenya i el turmell.

Clec: Botó que ésta composta de dos peces, una que es tanca ficant la part cóncava dins d'altra convexa.

Espardenyes: Calçat de lona, amb sola d'espart o de cànem, que s'ajusta al peu amb unes vetes que es lliguen al turmell.

Faixa: Peça de llana, que es caracteritza per ser molt més llarga que ampla, serveix per a cenyir el cos per la cintura.

Peüic: Mitjó curt, fet de punt , fil, o de llana que serveix per a tapar els peus del fred.

Pinta: Utensili per al monyo

Saragüells: Calçons amples, de lli o cotó, que van des de la cintura fins damunt dels genolls,son de camals amples.

Sinagües: Peça de vestir interior, que es posa de baix de la falda, generalment blanca i sense cos.

Soc: Sabates de cordell amb sola de fusta.

Trau: Forat llarg practicat a una tela, pel qual passa el botó.

Toca: indumentària femenina, feta de llana i es posa sobre el muscles

EI TEMPS

Araboga: Núvol aïllat intermitent amb pluja xicoteta i breu.

Cell: Línia en l'horitzó que indica que ve pluja.

Ruixat: Pluja de curta durada, d'intensitat moderada.

DITES

A Figueroles no vages a soles, que t'acacen les xiques en camisoles.

El que té fam ensomia en rotllos.

En abril no te lleves fil.

És més roïn que la merda de gat .

La gallina de dalt cague a la de baix.

Quant Penyagolosa té capell, pica espart i fes cordell.

Torna-li la trompa al xic.

FILLS IL·LUSTRES DE FIGUEROLES

Fra Joan Villalonga Bernat, de l'orde dels Franciscans, va ser Provincial de València, predicador de S. M. Felip IV en 1696, va exercir els càrrecs de Procurador General i Governador de la Diocesis de Palerm l'any 1729, va ser qualificador del Sant Ofici. El Rei Felip li va donar el càrrec d'administrador de la casa de la Diputació del Regne de València i va ser triat Bisbe de Barbastre, va morir després d'haver escrit diverses obres religioses i d'imprimir notables sermons, a València el dia 4 de Febrer de 1743 als 73 anys. (Vers dedicat a Fra Joan Villalonga Bernat, escrit per a l'enseyament dels xiquets en els llibres de les escoles públiques "La Provincia de Castellón de la Plana" de D.C.P. de Sillán 1883).

Tomàs Villalonga Bernat,(1674-1738) va ser doctor tots dos drets i Sagrada Teologia, rector de la Universitat de València, protonotario apostòlic i ministre de la Santa Inquisició. Fundador per autoritat règia i apostòlica del mayorazgo familiar. Les seues restes reposen a l'església d'aquesta localitat, en la capella de Sant Francesc de Paula.

Josep Maria Villalonga Peris, advocat i banquer va ser un dels principals fundadors del Banc de València, i un dels directius més importants de la Societat Valenciana de Ferrocarrils.

Ignasi Villalonga i Villaba, (1895-1973), doctor en Dret per la Universitat de Deusto, president de la Cambra de Comerç de València, fundà nombroses empreses: Eléctricas Leonesas, Salts del Sil, Companyia Espanyola de Petroli (Cepsa), Dragatges i Construccions, fou president de la Generalitat de Catalunya, uns mesos a finals d'any de 1935.

Antoni Ros Ferrer, va exercir la carrera de medicina a la ciutat de Castelló a principis d'aquest segle.

Mossen Lluís Negre Valls, (en procés de beatificació per la diòcesi de Tortosa).

Mossen Aurelio Porcar Gozalbo, (en procés de beatificació per la diòcesi de Tortosa).

Arcadio Porcar Ribés, advocat i Diputat en Corts per el Partit Lliberal durant el regnat de Alfons XIII, per la província de Castelló, a més va ser un dels fundadors de la Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de Castelló.

Agustí Moliner Carranza, va exercir la professió de medicina a la ciutat de Barcelona, allí va aconseguir gran fama pel seu bon fer com a metge en els anys trenta.

Dolors Porcar Beltran, (Sor Pilar) va ser Mare Superiora del Convent de Clausura de les Franciscanes de Nules.

Fructuoso Cano Porcar, (1911-2008) empresari, un dels fundadors de "Azulejos Figueroles", constructor de un bi- planòl.

Vicent Forés Escrig, (1936-2015) ceramista, escultor i pintor.

CONCLUSIÓ

El llibre és un projecte que ja tènia en ment des de fa molt temps. Figueroles no té molta documentació recopilada, està en diversos llocs, i volia fer un treball que resumira i unificara la major informació possible.

Contribuir al fet que no es perda la nostra història, les nostres arrels.

Un treball per a tots els que vulguen conèixer més el poble, les seues gents, costums i tradicions. Un homenatge a les meues arrels, als meus avantpassats i a tot el poble en general.

BIBLIOGRAFIA

AJUNTAMENT DE FIGUEROLES DE L'ALCALATÉN

ARXIU DEL REGNE DE VALÈNCIA

ESPINÀS Josep M.: *A peu per l'Alcalaten*. 1996

GOZALBO GIL Héctor: *Recuperar el emblemático y antiguo sonido del bronce*. 2004

PORCAR I HUESO Amadeu

Figueroles de l'Alcalatén. 1981

Figueroles de l'Alcalatén, els seus masos i molins. 1995

PORCAR I HUESO Amadeu / Tomàs Garcia Vicent Josep: *Concòrdia de la partició del Poble de l'Alcalatén, any 1418*. VI Centenari de la Partició del terme del poble de l'Alcalatén. Figueroles 1418- 2018

PORCAR I HUESO Amadeu, Fortanet Allepuz Maria Rosa, Salvador Sancho Enrique: *Gastronomia de l'Alcalatén*. 2005.

SARTHOU CARRERES Carlos: *Geografía General del Reino de Valencia (Provincia de Castellón)*. 1989.

SILLÁN, D.C.P. de. *La provincia de Castellón de la Plana*. 1883.